OURESIPHOITES HELVETICUS, SIVE ITINERA ALPINA TRIA: IN QUIBUS INCOLÆ, ...

Johann Jacob Scheuchzer

ΟΥΡΕΣΙΦΟΙΤΗΣ HELVETICUS,

SIVE

ITINERA ALPINA

Tria : In Quibus

Incolæ, Animalia, Plantæ, Montium Altitudines Barometricæ, Cœli & Soli Temperies, Aquæ Medicatæ, Mineralia, Metalla, Lapides Figurati, aliaque Fossilia ; & quicquid insuper in Natura, Artibus, & Antiquitate, per *Alpes Helveticas* & *Rhæticas*, rarum sit, & notatu dignum, exponitur, & Iconibus illustratur.

Montium inuitor, montium frequentator

Authore

JOHANNE JACOBO SCHEUCHZERO,
Med. Doct. *Tigurino*, & Societatis Regiæ *Londinensis* Socio.

IMPRIMATUR,

IS. NEWTON, P. R. S.

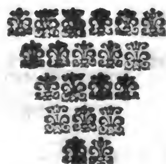

LONDINI:
Impensis *Henrici Clements*, ad Insigne *Lunæ Falcatæ* in Cœmeterio D. *Pauli*, Anno MDCCVIII.

ΟΥΡΕΣΙΦΟΙΤΗΣ
HELVETICUS,
SIVE
ITINERIS ALPINI
Descriptio Prima
ANNO MDCCII.

Authore
JOHANNE JACOBO SCHEUCHZERO,
Med. Doct. *Tigurino*, & Societatis Regiæ *Londinensis* Socio.

LONDINI, Anno MDCCVIII.

PERILLUSTRI
SOCIETATI REGIÆ
LONDINENSI
S. D.

Johannes Jacobus Scheuchzerus,
Med. Doct. Tigurinus.

ITER ALPINUM PRIMUM.

ΣΥΝ ΘΕΩ.

Cum Deo

Constitui posthac, quamdiu mihi vita divinitùs concessa fuerit, quotannis montes aliquos, aut saltem unum, conscendere, cùm in suo vigore Plantæ sunt, partim earum cognitionis, partim honesti corporis exercitii, animique delectationis gratiâ. Quanta enim voluptas, quantæ sunt, putas, animi, ut par est, affecti deliciæ, montium moles immensas spectando admirari, & caput tandem inter nubes attollere? Nescio quo pacto altitudine stupendâ mens percellitur, rapiturque in summi illius Architecti considerationem. Quibus verò socors est animus, nihil mirantur, domi torpent, non prodeunt in Mundi Theatrum, latitant in angulo, ut glires per hyemem, non cogitant hominum genus in mundo constitutum esse, ut ex ejus miraculis majus quidpiam summum ipsum colligeret Numen. Tantâ laborant ignaviâ, ut tanquam sues semper in terram aspiciant, nunquam ore sublimi cœlum intueantur, erectos nunquam tollant ad sidera vultus. Volutentur igitur illi in luto, lucro & illiberalibus studiis attoniti (addicti) *jaceant. Sapientiæ studiosi pergant terrestris hujus Paradisi spectacula corporis animique oculis contemplari, inter quæ minimè postrema sunt edita præruptaque montium fastigia, inaccessa præcipitia, ad cœlum tendens laterum immanitas, rupes arduæ, opacæ sylvæ.* Ita *Epistolam de Montium Admiratione* opusculo *de Lacte & operibus Lactariis* præfixam inchoat magnus ille Polyhistor Helvetus *Conradus Gesnerus*, cujus memoria sicuti toti orbi Literato Medico est grata, ita mihi singulariter exculta. *Constitui* & ego, alumnus Musarum, quæ amant *bicipitem Parnassum, Heliconis amœnitates, Aonumque & Pieriæ Cacumina*, vestigia Gesneri non expressurus, sed secuturus, tum Helveticæ Naturæ miranda in genere, tum, & in specie Montium curiosa quæcunque lustrare, rimari, & ita describere, ut inde in Patriam, Eruditamque

Propositi Gesneriani

Et proprii ratio, ac

Dante:
Chiamavi il cielo, e intorno vi si gira
Mostrandovi le sue bellezze eterne,
E l'occhio vostro pur a terra mira.

 orbis

orbis curiosi Rempublicam si non speratus, aliquis saltem redundet usus. *Constitui* arduum hoc, & plenum sudore, opus humeris meis suscipere, proprio quidem, & innato veluti instinctu motus, sed comprimis Authoritate *Amplissimi Magistratûs Tigurini* publicâ, quâ hoc quicquid est cœpti protegitur, suffultus. *Constitui* tandem Vobis, ILLUSTRES Dignitatibus & Scientiis VIRI, quos pro Historiæ Naturalis primis & præcipuis Cultoribus veneratur Orbis, Relationem hancce de successu *Itineris Alpini* offerre, modum observandi materiamque ipsam à Vobis petere, methodum hancce meam perspicacissimo Vestro Judicio submittere, ad id veluti Cynosuram meas actiones corrigere paratus.

Executio. Ut effectui darem rem animo digestam, selegi, locum daturus dicto illi sapientis *Pittaci* Mitylenei, γίγνωσκε καιρόν, Augustum Mensem, collectioni tum Plantarum, tum seminum, præ aliis aptiorem.

Nosce tempus

Tiguro discessi cum Fratre *Johanne* ὁμοτέχνῳ pridie Nonarum, Lacu Tigurino vectus, & sequente mane *ad Lacum* (*Lachen*, pagus est Regionis *ad Fines* dictæ, *der Landschaft March*, primarius) benignè acceptus à Clariss. D. *Hegnero*, qui dono dedit

eandem artem profitente

Marca della contrada. Regionis limitem.

Pyrita æreus globosus. *Pyritam æreum globosum, auf der hohen Flaschb im Weggithal* reperiundum, de quo affirmavit, eum manu detentum, Hæmatitæ instar Hæmorrhagiam sistere. Id genus Pyritæ passim in summitatibus Alpium reperiuntur, à Torrentibus eluuntur, ac deteruntur, aliquando etiam pro *Lapidibus Fulminaribus* obtruduntur, ut mihi ipsi contigit, ante aliquot annos Rhætiam peragranti. Sunt hi Pyritæ Alpini globosi, superficietenus asperi & inæquales, ferrugineo habitu plerumque vestiti, confracti autem plures exhibent strias à peripheria ad centrum undique tendentes, & argenteo aureóve nitore splendentes. Conferendi fortè sunt *Pyritæ intus striati, fere subrotundi, extrà tuberosi, & interdum angulosi*, in Anglia reperiundi, ab incolis *Rustballs* appellati, de quibus Celeberrimus *Martinus Listerus Font. Medicat. Angl.* p. 20. Clarissimusque *Eduardus Luidius Lithograph. Brit.* p. 99. nec non Lapides illi Insulæ *Staritzo*, de quibus *Strauss. Itinerar.* p. 97. *das es seyen Steine als Limonen und Pomeranzen, sehr hart und schwer, als Eisen anzufassen, will man sie in Stukke Zerschlagen, so findet man darinn ein Gestalt eines Sterne, von Gold, Silber, gelber oder brauner farb.* Ignoscite, Illustrissimi Naturæ Consulti, quòd ex Alpibus Helveticis ad Vos usque, imò ad ultimas Europæ orientalis oras transiliendo excurram. Ignoscetis autem facilè, quoniam Vobis ipsis curæ est atque usui Mineralia Synonyma undeque colligendi,

anno aluni stelle d'oro, d'argento

Pyrites. come pietra focaia

gendi, atque in justum ordinem redigendi modus atque necessitas; utpote quos minimè latet Mineralium, sine ordine & Lege sparsim errantium, sinisterior (quàm Plantarum) conditio. Veniâ à Vobis semel impetratâ pedem longiùs protendo, relaturus, quid porro circa Pyritam præsentem, imò & alios, in montibus, Alpibusve Helveticis globosos etiam minores, Pisum, Piper rotundum, globosve saccharinos referentes in monte Legerio reperiundos, observavero. Est omnium superficies non sine regulâ aspera & inæqualis, verùm in Pyramides nunc truncatas, nunc integras, quadrangulares elevata. Judicate hinc, obsecro, annon huc trahi debeat *Sideritis* ille *Salmasij*, quem hisce verbis describit *Exercitat. in Solin.* p. 773, 774. *Habeo inter mea* Κειμήλια *Lapidem ferrei coloris ac ponderis, pugni magnitudine rotundum, undiq; secus formis quadrangulis in mucronem turbinatis asperum: diceres manu politas, & in lævorem quadrangulum attritas, qua facie hodie feruntur ignobiles Adamantes, quos à Solo natali Alenconios appellamus. Sideritem nuncupari posse hunc Lapidem nullus dubito, ita planè splendorem Ferri exhibet ac pondus habet. Mirum prorsus naturæ* φιλότεχνημα. *Ex India allatus est. Lapidem Adamantis vocabat, qui mihi vendidit, propter illas fortassis quadrangulas facies, quod ad illud instar pleriq; atterantur Adamantes.* Nihil certè nostris Pyritis ad descriptionem deest, nisi quòd quadrangulæ illæ, vel pyramidales eminentiæ non sunt politæ, sed rubigine quasi obsitæ. Museo Civico Tigurino ex Brackenhoferiano Argentoratensi illatus est *Pyrites totus ærugineus seu ferrei coloris, cujus protuberantiæ acuminatæ sunt, Diamantis instar. Ein rostfarbiger grobspissiger Marcasit, mit vorsich geschobenen bucklen, so spitzig sein, wie ein Diamant. Mus. Brack.* p. 65. qui prorsus etiam Sideritidis Salmasiani, Pyritarúmve nostratium descriptioni convenit, ad pugni magnitudinem accedens. Vide *Tab.* I. *fig.* I. Tab. I.

Donavit insuper laudatus Dr *Hegner Pseudadamantes* seu *Crystallulos* puriores Alpinos, qui nitore suo, & integritate, omnes enim fere sunt ἀμφήκεις, plurimùm se commendant; colliguntur *auf dem Kleinen Aubrig, in dem Trittweg.* Hîc ἐν παρόδῳ annoto, hexagonam figuram solam minimè excludere crystallos ex Adamantum sobole, quum etiam Adamantes Indici, *Naifes* & *Naiffos* dicti, sunt *hexagoni, sed omnium præstantissimi, & durissimi*, teste *act. de Lapid.* In his nostris Pseudadamantibus Alpinis magna conspicitur varietas hedrarum & angulorum. In plerisque sunt columnæ mediæ parvæ & breves, ut harum plana ad hedras pyramidum mag-

l. globulosue

Pietra ferrata

l. Cimelia cose degne di star riposte.

industri artificium. artificij studium.

Marcassita

Diamanti fal[si] ... Cristalli di monte

ancipites. affilati da due bande

l. obiter. di passaggio.

sedium. delle facce.

magnitudine non accedant, in aliis majores, ubique fermè inæquales. Vid. *Tab.* 1. *fig.* 2.

Ad Lacum vix horæ spatium morati accinximus nos ad conscensum montis *Klein Aubrig* sive *Albrig*, quem etiam hac die feliciter superavimus.

Spreitenbach Torrens.

Haud longè à pago fluit ex montibus vicinis Torrens *der Spreitenbach*, qui exundationibus suis magna sæpe prædiis infert damna.

Lentes striatæ lapideæ.

Precipuæ & curiosæ Observationes hac die factæ spectant *Regnum Minerale*, & in hoc Lapidum Naturâ *Figuratorum* Historiam. Est, quod admirabundus vidi, mons *Klein Aubrig*, &, ut audivi, ipse *Grofs Aubrig*, totus quantus præcipuè in editioribus suis partibus, versus omnes plagas, imprimis orientalem, refertus *Lentibus illis striatis, utrinque convexis, vitreis figurâ similibus, in massâ lapideâ vario sub Schemate conspicuis*, quarum Anatomen non ita pridem exhibui in *Specimine Lithograph. Helvet.* p. 51. &c. Prima horum Lapidum indicia habuimus ad Torrentem *Gifpifwiesbach*, à quo ad montis cacumen bihorij spatio major semper majorque est proventus. Inter alios hujus generis Lapides mirum quantum me delectavit Saxum *im langen Reinbach*, sex pedum in omni fere dimensione ab aquæ defluxu undique lævigatum, quod totum est Lentibus jam memoratis plenum, imò Naturæ penicillo tam pulcherrimè pictum, ut integram saxi superficiem Nummis conspersam dixeris. Contuli in citato Specimine Lapillos hosce Lentiformes cum *Numismali Lapide Transylvaniæ* à *Clusio* in *Nomenclat. Pannon.* notato, nec me in hac comparatione decepi. Exhibuit quippe, quod modò commemoravi, saxum, sed & plurima alia minora, figuras lentiformes, vel, si mavis, Nummulares, ob spirales suos tractus, ad Cornua Ammonis forte referendas, ejus præcisè magnitudinis, coloris, & structuræ, qualem præ se fert ipse Clusij Numismalis. Sunt omnes hi Lapilli massis suis petrosis ita firmiter impacti, ut non inde excuti queant, nisi in frustula diffracti. Ast circa *Æoliam* quandam *cryptam* collegimus Decades aliquot Lentium convexarum utrinque, & vinculis massæ lapideæ solutarum. De miro hoc Naturæ γεννήματι hoc insuper notari meretur, non solùm convenire id cum *Frumentali Lapide Imperati*, sed eundem prorsus esse. Certior quippe factus sum, ex quo locum natalem ipse invisi, Lentes ab Anisi seminis magnitudine ad Daleri amplitudinem successivè ascendentes conspexi propriis, aliosque Frumentaceos Lapides in Helvetiâ passim reperiundos contuli. Inveniuntur autem talismodi Figurata etiam in *Montis Fracti* scopulis,

pulis, super locum *Widerfeld*; in *Montis Utliaci* prope Tigurum petrâ retrò speculam unicum aliquando reperi, indeque reportavi: Inter *Sarnam* & *Saxulam* pagos *Subsylvaniæ* est via hisce Lapidibus strata. Matrix, cui insunt hæ Lentes lapideæ, variat colore & consistentiâ. In eodem, quem nunc conscendimus monte, imò in eadem montis parte, in Torrente eodem sunt Matrices siliceæ durissimæ coloris cinerei, aliæ flavescentes, aliæ subrubræ, aliæ viridescentes, Chrysocollâ perfusæ, duræ quidem ipsæ, sed porosæ & leviores, aliæ denique albidæ viridibus punctis conspersæ. Aliquando ipsis his Lentibus interspérguntur *Lamellæ Testaceæ* petrefactæ, quin & possideo *Echinum lapideum* pulcherrimum Lentibus immersum. *Echinus lapideus.*

Præter Lentes jam memoratas offendimus in nominato jam Torrente *Langen Reinbach Pectinitas Chrysocollâ* lapideâ, quæ satis copiosa ibi est, immersos; imo & Testas lapideas seu petrefactas grandiorum *Ostrearum*, aliarumque *Concharum*; insuper ex Semimetallorum familia *Pyritas* compressæ globositatis, cylindricos etiam ferrugineo Cortice vestitos, *Bergbollen* Ductori Rhizotomo nostro dictos, quorum superficies non, uti in supra memoratis, in pyramides angulatas, verùm in tubercula lævia attollitur, aliquando plana prorsus est, fructus varios & nucleos referens. Forsan est hic *Pyrita ferrei coloris, quem fossores vocant ein Eisenstein, nicht das es ein Eisenstein seye, sondern das er dem Eisenstein gleich ist. Encel. de Re Metallic.* p. 30. *Ferreus Marcasita Avisenæ, Salmas. Hyl. Iatric.* p. 232. *Pyritas* tandem vidimus seu *Marcasitas* aurei coloris, saxis passim aspersas; *Fluores* item lamellares, flavescente colore tinctos, aliosque *Seleniticos* albos. *Pyritæ.* *Testacea petrefacta.* *Fluores.*

In Torrente *Gispiswiesbach* reperitur *Marga* pinguis coloris subnigri, in massas integras concreta. *Marga.*

Dum occupabamur colligendis Lapidibus Figuratis, obvenit *Radix nodosa* Abietis cava, pice annosâ in lapideam fermè duritiem coactâ, Lapide item subviridi albis punctis maculato, & *Pectinitâ* pregnante repleta; *Pechtasche* vocant Alpicolæ, nec ineptè, includitur enim pix indurata cavo hujus Radicis veluti sacculo seu Marsupio undique. *Pechtasche.*

In casa Alpina *die Sattelack Hutte*, à loco cognominata, prope montem *Klein Aubrig* instituimus *Experimentum Barometricum*, atque invenimus Mercurij delapsum 22 Scrupulorum, seu decimarum Digiti Tigurini partium, infra eam altitudinem, quam experti sumus in pago *ad Lacum*. Exinde collegimus Altitudinem Montis, ubi eramus, ascendere ad 176 perticas, seu 1760 pedes *Altitudines Montium Barometro mensuratæ*

Tigu-

vedetta
Pectinitae
Taglia-vadicke
Pietra di ferro
Marcasita ferrea d'Avicenna
Lunares. σεληνιακούς. Seleniticos.
tasca di pece

Tigurinos, si perpendiculariter pago ipsi immineret. Sciendum autem me Tiguri ante discessum per iterata Experimenta comperisse, quòd scrupulus unus respondeat octo perticis, sive 80 pedibus; atque pro commendatione hujus Praxeos insuper notandum, posse effectui dari, & facilè quidem ope Baculi Barometrici portatilis hunc mensurandi modum, etiam ijs in locis, ubi Geometra non, vel maximo labore scopum assequitur.

Montes Vallis Weggensis.

In cacumine Montis observavimus situm sequentem Montium, qui omnes ad *Vallem Weggensem*, *Weggithal*, Territorij Suitensis pertinent; *der Kopfsberg* versus Ortum; *der Grofs Aubrig* versus Austr-Orien-Orientem; *der Grofs Diethelm*, aliàs *Staffelwand* & *Flubberig* dictus, ad Meridiem; eundem cum hoc situm obtinet *der Saaßberg*, *die Saafs* κατ' ἐξοχὴν dici quoque solitus, quem ante biennium conscendi, dum ex *Valle Silana* (*Silthal*) ad Glaronensem ditionem transivi. Aquil-Orientem præbet Mons *Niesseck*. Ex hisce montibus sunt imprimis scopulosi, & ob præcipitia horrida vix accessi *der Grofs Aubrig*, & *Diathelmi* mons, in quo sunt Speluncæ subterraneæ duæ, *des Silberloch* & *Goldloch* nuncupari solitæ, quòd inde reportaverint fossores ante aliquot annos venas *Argenti* & *Auri* luto immersas. Præter hosce montes *auf der Satterleck* conspicuos, insuper sunt in *Valle Weggensi die Zindlen*, ubi reperiuntur, teste *Hegnero*, Lapilli vel Fluores gemmei cubici rubri atque flavi opaci; porro *die Rederten, unter und ober Schwienalp, & Scharten.*

per antonomasia per l'eccellenza

Buca dell'argento.

Buca dell'oro.

A Monte *Klein Aubrig* descenditur *durch den schonen Buhel* in *Vallem Silanam*, ita dictam à *Sila* fluvio perfluente, qui postmodum Tigurum quoque alluit, & in *Limagum* suas aquas effundit. In colle monstroso jam memorato est *Terra rubra*, quam pro *Bolo* forte usurpaverit Medicus. Per hanc vallem Silanam ducit via satis plana & jucunda ad *Divæ Virginis Eremum*, *Einsilden*, quò confluunt undique, veluti ad Anchoram sacram Pontificii, peccata sua confessuri, eòrumque remissionem plenam reportaturi.

Terra rubra

In hac *Eremo* pernoctavimus, atque inde excurrimus in consortio amico Cl. D. D. *Josephi Francisci Wuerneri*, Reverendiss. Principis & Abbatis Medici ad casam Alpinam, Socero suo propriam, vasorum omni genere Lactariorum instructissimam, in qua processum examinavimus totius+ γαλουργίας καὶ τυροποιήσεως, peculiari recensione exponendum.

Iter nostrum prosecuti pertransivimus Montem *Hacken* vel *Hoggen*, & inter ascendendum offendimus *Fagi* resectæ truncum imum annosum, pro vetustate in putrilaginem redactum, cujus magna

Fagus annosa viridi colore perfusa.

galurgiae, idest lactarij operis, lactificij et tyropoeeseos, idest caseificij. casei faciendi.

+ La manipolatura del latte dee dirsi galacturgia, e non galurgia =

magna pars nativum suum colorem exuit, nec tamen fœtidum, & obsoletum, putredini proprium assumpsit, verùm, quod mirum mihi videbatur, & oculis jucundum, viridi pulcherrimo colore fuit perfusa, ac si viridi æris fuisset studio tincta & saturata; tinxit autem successivè Natura ipsa, exaltato principio Vitriolico.

In summa Montis planitie est *Fons Sulphureus* frigidus muro cinctus, tectoque coopertus, solatio Itinerantium destinatus, qui largos ex hoc fonte bibunt haustus, absque quód vel minimum inde sentiant incommodum. Terram habet hæc Aqua lutosam nigram, quæ gravi odore sulphureo nares ferit. *Fons Sulphureus*

Hic ope Semicirculi Geometrici invenimus *Mitram minorem*, *die Kleine Mitte*, elevatiorem esse planitie, quæ transcendi solet, montosâ 77 pertic. seu 770 pedd. Geometricis; ubi obiter monendum, *Mitram* montem, à figurâ ita dictum, duplicem esse, minorem unum jam memoratum, majorem alterum, *die Grosse Mitten*, utrumque ob præcipites scopulos fermè inaccessum. *Myd & Miten* scribunt alij. *Mitra mons*

Irruit, dum eramus in montis *Hacken* summâ planitie, pluvia nebulis ventosis per latera montium & infra horum vertices decurrentibus intermixta. Instituimus interim ante & post pluviam delapsam Experimentum nostrum Barometricum, atque observavimus Mercurium post pluviam delapsum fuisse tres scrupulos, manifesto indicio, quód fuerit ante pluviæ casum Atmosphæra longè ponderosior. *Mercurii lapsus in Barometro post pluviam*

Facto hoc Experimento descendimus aere sereno in Vallem subjectam, jucundo in Territorium Suitense, Subsylvanum, Lacûs IV Civitatum Sylvestrium, & Laverzanum patente prospectu, & per *Suitiam*, (à quo *Suitiorum* pago primario Helvetii *Suiceri*, *Suitzeri*, *die Schweitzer* cognominantur) devenimus *Brunnam*, ubi statio est Navium in omnes Lacûs Lucernensis partes excurrentium. Conductâ mox navi vecti sumus Lacu tranquillo ad *Saxum*, *Flüe*, ubi extremus est Lacûs quatuor Civitatum Sylvestrium Portus: Inde per semihoræ spatium venimus *Altorffium*, qui Uraniorum primus est Pagus, *Uri*, *Ury* hinc dici consuetus. In Lacu ipso exhibuit nobis Barometrum montis *Hacken* altitudinem, in aeris temperatura pluviæ præcedanea, 180 pert. in consectanea autem 160. & sic Mitræ Minoris 257 & 237. *Hacken montis altitudo.*

Altorffii vidimus apud Præfectum Militiæ Uriensis (*Landshauptman* vocant) D. *Schmidium*, Virum Helvetico candore inclytum, & Admirandorum Naturæ Cultorem curiosum, varii generis

C Cry-

Crystalli, & venæ metallicæ

Crystallos & *Metallicas mineras*, ex summis Alpium Uriensium jugis ad ipsum delatas; quas inter potissimæ erant *Crystalli* majores primo intuitu nigræ, quæ tamen lumini objectæ in fusca nigredine aliquatenus pellucent, (tales etiam effodiuntur ex Bernensium montibus prope *Thunum* oppidum;) aliæ etiam, in quibus Antimonium crystallisatum nigrum conspicitur; alia digitum circiter crassa, duos lata, & quatuor alta, monticuli instar è radice surgens, pyramidibus hexagonis utrinque scopulorum ad modum prominentibus conspicua. *Tab.* I. *fig.* 3. Aderant item venæ *Argenti*, *Æris*, *Plumbi*, *Talci*, *Crystalli* seu *Selenitæ Rhomboidalis*, quarum loca natalia non constant.

Lacus IV Civ. Sylv. extremus sinus.

De *Lacûs* IV *Civitatum Sylvestrium* extremo Sinu, qui Uriensi Territorio cingitur, hoc adnotavi, quód *Brunni Saxum* navigantibus á dextro latere conspiciantur *der S'Eulisberg*; *Bauenberg*; *Gitschen*, *Gitschenberg*, *Gitschenstock*; á sinistro *der Morchelsberg*; *Fronalp*; *Bucki*; *Axenberg*.

Profunditas

De Lacuo ipso retulerunt Nautæ, profunditatem inter *Brunnam* & *Saxum* bolide demissâ exploratum fuisse ad 250 & 300 orgyas. Ad 120, & 130, nec ultra ascendit *Cysat. Beschreib des Lucern. See*, p. 18.

Rivus temporarius.

Haud longè á *Saxo*, *Flüe*, defluit ex *Lacu* montano *Alpelensi*, *Alpeler Seelin*, rivus temporarius *der Milchbach*, á colore dictus, mensibus Junio & Julio.

Bamberg mons.

Ad orientalem Altorffini Pagi plagam erigitur mons præceps sylvosus, dictus *Bamberg*, forte *Banberg*, quia nemini Incolarum licet arbusculam inde, nedum Abietem excelsam decidere, sub pœna gravi, ne forte Arbores Lapidesque delabentes ruinam domibus ac stabulis, necémque hominibus atque pecoribus inferant.

Alpes Surinenses.

Altorffo devenimus per vallem Alpinam *Waldnacht* ad montis altissimi verticem *auf Eck*, item *auf Sureneneck* dictum, ad quem itur per quinquehorium circiter ab Uriensium pago, continuo fere ascensu, & per nivem quidem ultra horæ spatium; gavisi multùm aspectu Plantarum omnis generis Alpinarum, etiam rarissimarum, Catarrhactarum item nivosarum, ex scopulis editioribus cum strepitu delabentium, speciatim ex monte *Z'allen Winden*, ab omnium Ventorum concursu ita dicto. In ipso montis vertice expositi fuimus pluviæ frigidissimæ, ventisque nivosis, medias inter nubes, quæ gelido nos affecerunt frigore, ut diu ibi persistere non licuit, imò vix Barometrum nostrum adaptare. Ab altero Jugi summi latere statim obveniunt *Alpes Surenenses*, *die Surner oder Surenen alpen*, proventu herbarum & pascuorum fœcundissimæ, quæ præter herbosas plures jugorum summorum protensiones montosas, *Plancken*, *Blanggen*,

Der Milch-bach. Rio di latte

Bamberg. quasi montagna degli alberi

Monte di tutti i Venti

Blanggen, dictas, ingentem pecoris copiam alunt, & ad Urios adhuc pertinent. Circumdantur hæ undique scopulis præruptis, qui vix Rupicapris & Venatoribus sunt accessi; & parte sua meridionali, præter copiosam nivem, eamque perpetuam, sustinent *Rupes glaciales*, *Firn* dictas, dilutè cœruleo colore conspicuas. *Rupes Glaciales.*

capre salvatichi capry

Per mediam hanc Vallem Surenensem Alpinam fluit Torrens, *der Stierenbach* dictus, ortum trahens ex Lacu montano, *dem Surenem Seelein*, memorabilis certè propter Historiam, aut, si mavis, Fabulam, quæ ex communi Alpestris Gentis tam Uriensis, quàm Angelimontanæ traditione hoc modo se habet. Fuit, ut referant, ante aliquot centenos annos Alpicola, qui ex omni suâ grege præcipuè deamavit Ovem quandam, & ita quidem, ut, quod horrendum auditu, eam Christiano nomine dignam judicaverit, atque baptizaverit. Quid fit? singulari DEI judicio transformatur Ovis hæcce in Spectrum horrendum, quod totam & herbarum quidem proventu ditissimam Alpem ita devastavit, diùque noctuque peragravit, ut omnem inde depulerit pecudem, Alpemque Angelimontanis, ad quos tunc pertinebat, infructuosam reliquerit. Uriis consilium impertit Magus, (*ein fahrender Schuler*) Dæmonem fugatorem dixeris an amicum? in subterraneo Salmanticensis Academiæ Lycæo forte artem suam edoctus, (vid. in *Wagenseil. Per. Juren. Synops. Geograph.* p. 101.) ut Vitulum enutriant per novennium Lacte, primo anno à Vaccâ unicâ, secundo à duabus, tertio à tribus, & ita deinceps, novenario autem elapso Bovem Lacte nutritum educant in Alpem per Virginem illibatam. Dederunt consilium hocce effectui Urij spe remunerationis allecti, atque Bovem per Virginem duci jusserunt ex Alpe *Waldnacht* (ubi etiam nunc ostenditur casa, Bovis stabulum, *der Stierengaden* dictum) trans summi montis verticem. Bos hoc jugo superato sibi relictus occurrit Spectro, cum hoc pugnam init tam ferocem, ut victo Dæmone sudore defluens ex rivulo, *der Stierenbach* inde cognominato, summo cum ardore aquam ingurgitaverit, mortemque inde sibi consciverit, imò vestigia ungularum posteriorum Lapidibus ipsis impresserit. Cui fabulosum nimis videtur hoc quicquid est Historiolum, ei monstrant Alpicolæ etiamnum saxa ipsa cum impressis, si Diis placet, ungularum vestigiis, quæ curiositatis ergò probè aspexi, & delineavi, ut *Tab.* II. *Fig.* 1. & 2. exhibent. Tradunt, qui ex Uriis fidem fabulosæ huic Historiæ dant, Angelimontanos, Alpium Surenensium primos Dominos, propter earum usum à Spectro ipsis disputatum, illas tanto facilius, & vel sponte sibi concessisse, vel nullo aut vili pretio vendidisse; quum tamen ex Instrumentis

Historia singularis Spectri Alpini.

Stieren-bach Rio del Manzo

Seelein. Laghetto.

un pericoloso Scolare.

Tab. II.

Ann. 1472. 1474. & 1515. erectis constat, Urios junctim cum Angelimontanis possedisse, de quibus nunc sermo est, Alpes, hos quidem partem Septentrionalem, *die Sommerliche Seite*, illos Meridionalem, *die Winterliche*, usque ad casam Cœnobialem, *die Herren rüti*, verùm commoditatis majoris ergò in annis citatis ita inter se commutâsse, ut Uriensi Territorio posthac adjudicetur Alpium Surenensium pars tota superior, Angelimontano verò Cœnobio subsit inferior. Quid ante peractum fuerit, quàm memorata Diplomata fuêre extracta, experiri hactenus non licuit.

Montis Surenensis Altitudo, & Altissimi Montis Surenensis dimetiendi ergò instituimus medias inter nubes pluviosas Experimentum Barometricum, atq; vidimus Mercurium in culmine montis descendisse infra altitudinem in Diversorio Altorffino observatam 4 dig. 1 scrup. & hinc, suppositâ eâdem in imo & summo temperie Aeris, totam altitudinem computavimus 328 pertic. vel 3280 pedd. Engelbergæ observavimus Mercurium delapsum esse infra Altorffi altitudinem ad 31 ½ Scrup. seu 252 pert. indeq; conclusimus Vallem Engelbergensem elevationem esse Uriensi 76 pertic. *Vallis Angelimontanæ.*

In Angelimontano Cœnobio detinuit me per binas Septimanas Humanitas summa Reverendiss. Abbatis JOACHIMI, sed & Amor & Necessitudo Reverendiss. Patrum & Fratrum. Commoratus autem ibi fui, ut opem ferrem Conventualibus *Colicâ Spasmodicâ*, cum ardore vago per Artus & Corpus integrum ruente, aliisq; mali moris Symptomatibus, graviter decumbentibus. Historiam, quantum præsens institutum permittit, tantò lubentiùs insero, quòd Morbus sit admodùm rarus, curatu pertinax, totúmq; ferme corripuerit Monasterium, alios quidem aggressus fuerit citiùs, alios tardiùs, alios Mortis faucibus jam immiserit, alios lecto affixos teneat etiamnum, reliquis timorem incusserit haud levem, imò dolorosis quibusdam præludiis jam reipsa affecerit. Accedit, quòd originem malo tam diro dederint res ubivis obviæ, quæ si minùs attendantur, magna ut plurima damna familiis integris aliis inferre possunt. Nemo, opinor, ægrè feret, si cursum meum Historicum ad aliquot dies interrupero, vel potiùs mutavero, mixturus utile dulci, monstraturus quid, & quantum valeant Res non Naturales vulgò dictæ, Res omnino Naturales, & maximè ad vitam sustentandam necessariæ, ad ejus quoque destructionem, minùs rectè adhibitæ. *Colicæ Spasmodicæ*

Historia. *Symptomata* generalia, quibus afficiuntur ægri (his quippe pro varietate Temperamenti, ætatis, viriumq; ratione sese adjunxêre alia aliaq; quæ fusiùs foret commemorare) sunt Dolor Colicus verus,

Sito estivo
Sito hyemale

verus, Colon Inteſtinum, aliquando etiam tenuia occupans, iſq; contumax, ſomnum excludens, delirium ipſum præ vehementiâ ſui quandoq; in conſortium advocans, ſedatus ubi fuerit facilè recidivans; Vomituritiones crebræ, biliosæ; appetitus dejectus, vel imminutus; alvus obſtructa, clyſteribus ſolvenda; flatus crebri; ardores præcordiorum, quæ occupant præcipuè regionem Sterni, infra ſupraq; Cartilaginem Mucronatam (de quibus conqueruntur fere omnes.) Urentes atq; furentes dolores per artus, primùm ſuperiores, poſt etiam inferiores, infeſtant Reverendum Priorem, Colici Nephriticis juncti Sub-Priorem; Pareſis brachiorum cum Reſpiratione Aſthmaticâ, ſummé anheloſâ, ſenſuq; ponderis Pectori incumbentis adfuit inſuper Patri *Innocenti*, cujus Cadaver aperui, & inter alia oſtendi in Colo Inteſtino corpuſcula piſiformia ſubviridia, molliuſcula, ſparſim Inteſtinali tunicæ interiori adhærentia; in Hepatis cæterâ ſani parte ſumma folliculos terreo concremento infarctos; Veſicam urinâ diſtentam; Pulmones maculis atque lituris viridi-cæruleis undiq; fere inſperſos, alicubi ſero viſcido ſpumoſo repletos, alibi exſuccos prorſus, ac ſi per aliquos ante ſectionem dies fuiſſent ſuſpenſi in aere libero; Cordis Auriculam dextram ſolitò majorem, repletam ſanguine coagulato, ſed & vera Polypoſâ concretione, quæ ſeſe protendit per ipſius Venæ Cavæ ramos aſcendentes, ad ſpithamas fermè duas, in ſiniſtra quoq; Auricula Polypum alium, ſed triplò priore minorem. In Pericardio fluctuabat ſerum ſubviride, flavum, ſalſum, unciarum circiter trium, quod cordi circumfuſum non potuit non continuos ægro inferre ardores, ſicuti quoq; ex Polypi præſentiâ, pulmonibuſq; à Veneno mox ſpecificando conſtrictis, haud difficulter arguere licet, circulationis ſanguineæ difficultatem cum Reſpiratione anheloſâ, quæ ægrum ad extremum uſq; vitæ halitum cum majori ſemper majorique incremento, pulſúq; inæquali moleſtabat.

Cauſam Mali tam atrocis, & latè vagantis, in perverſo Rerum Nonnaturalium uſu latere ratus, veniam, ſtatim ac acceſſi, petii, anxié & ſeduló omnia perquirendi, atq; inſtituto Examine ſequens formavi, jam ante demortui ſectionem, Ratiocinium Ætiologicum.

Vallis ipſa Angelimontana, quoniam in editiori Subſylvaniæ plaga Meridionali eſt poſita, & ſeptingentis pedibus Valle Urienſi elevatior, montibus undiq; cincta, ijſq; perpetuâ Nive & Glacie tectis, aſperiori & frigidiori ſemper perflatur Aere, unde natum Proverbium, *Es ſeye in diſem Thal* 13 *Monat Winter, was daruber, ſeye Sommer*; *durare hyemem per tredecim menſes, reſiduo, ſiquid ſit, anni tempore æſtati relicto*; conferendum cum Proverbio Rhætorum

torum illo, quod in Valle Rhenanâ seu *Rhinwaldia* viget, *in Rheinwald seyen 9 Monat Winter, und 3 Monat Kalt*; *hyemem durare per menses novem, tribus autem reliquis mensibus frigoris nullas esse inducias*, (vid. *Stoicheiol. Helvet.* p. 16.) Ut huc quadret illud *Silii Italici* :

Nullum Ver usquam, nulliq; æstatis honores:
Sola jugis habitat diris, sedesq; tuetur
Perpetuas deformis hyems; illa undiq; nubes
Hic atras agit, & mixtos cum grandine nimbos.
Jam cuncti flatus, ventiq; furentia regna
Clivôsâ posuêre domo, caligat in altis
Obtutus saxis, abeuntq; in nubila montes.

Ab Aere hocce frigidiori, licet de cætero puriori, impeditur non parùm Transpiratio cutanea tum sensibilis, tum ἀδήλως, utraq; ad sanitatis conservationem apprimè necessaria, retinentur in Massa sanguinea excernendi varii generis subtiles acresq; halitus, qui intestino motu sese indies exacuunt, κρᾶσιν sanguinis solvunt, serum ad salsedinem disponunt, omnesq; humores inquinant, tantò magis, si frigidiori sese associant frequentes Nebulæ, Pluviæ, Nives, Venti, hisce enim tonus ipse fibrarum cutanearum infirmatur, glandularum officium secretorium minùs rectè procedit, unde malorum Ilias corporibus nostris inferri potest. Influxus hic Aeris naturâ frigidi, qui extra Cœnobium corrigi nequit, intra Cellarum claustra poterit ad temperaturam redigi diligenti fenestrarum præclusione, & moderatâ fornicum calefactione, sicuti humiditas corrigi debet suffumigiis ex Lignis Juniperino & Percino præparandis. Potus ordinarius, Vinum ex Decimis Kusnacensibus, ad Lacum Tigurinum collectum, non equidem est in generositate suâ æquiparandum Italico vel Alsatico, tale tamen, in quod vel nulla, vel minima pars culpæ transferri debet, multò minùs est id Lithargyrio, aut aliis id genus venenis adulteratum, quemadmodum per Annorum 1694, 95 & 96. decursum tristes in & extra Patriam nostram sensimus Vinorum austerorum hac ratione ad musteam dulcedinem redactorum usu effectus, passim in *Ephemeridibus Naturæ curiosorum* memoratos, & in peculiaribus Tractatibus descriptos. Vini quidem Tigurini præstantiam, licet gentile id mihi sit, in præsentia non defendam; ast *non* magis *probo*, quam *Gesnerus* de *Lacte* & *Operibus Lactar.* p. 50 b. *eos, qui inter quatuor Elementa Helvetiæ jocosè ficta Glaronensem Caseum pro Terrâ connumerant,*

merant, ut Vinum Tigurinum Aquæ loco, Rhætorum seu Lepontiorum Linguam Aeris vice, Friburgensium Monetam pro Igne recensent; nimirum quatuor hæc ceu omnium vilissima selegerunt, Elementa proportione quadam nominantes, aut quòd ad vitam hæc quoque necessaria sint. Vinum ex Agro Tigurino ad vicinos quoque transmittitur; huic aquæ vitium, quòd austerum sit, impingunt. Moneta Friburgi, quod Aventici colonia est, ex Ære fit: Non potest autem vita commodè absque Monetâ transigi. Rhætica Lingua levis est, ex Italicâ corrupta, itaque respondet Aeri, ex cujus repercussu vox resilit: Est verò & Linguæ ad commoditatem vivendi necessitas. Caseus rasilis Terram refert, ut illis placet; forte quòd duriusculus ac solidus sit, præsertim antiquior, unde etiam raditur cultris aut dolabellis ad id factis: Vitam autem sine Lactariis non facile esset Helvetiis agere. Elementum hoc Tigurinorum, imò & Monasterii Engelbergensis, culpâ, quæ ipsi fuit impacta, tantò lubentiùs atque securiùs eximo, quòd bibant Conventuales non hornum illud vinum, sed bimûm, vel plurium annorum, tale igitur, quod licet asperum fuerit, *austeritatem suam deposuit, ac mitius redditum fuit*, id quod Vino Tigurino, præsertim ad Lacum collecto est proprium. *Wag. Helv. Cur.* p. 293. quòd morbi, quibus nunc vexantur Angelimontani, nostrates non attingant, ipsos etiam Kusnacenses, qui magnis haustibus sæpe pocula egurgitant, prætermittant; quòd liberum fuerit inde à longo tempore Conventualibus, vinum Tigurinum Rhenano mistum frangere Italico. Ex Cella Vinariâ ubi deveni in Culinam, tot ferme inveni Pandoræ Pyxides, quot vasa coquendis cibis destinata. Hæc sunt partim ærea, partim cuprea: Illis jam ante aliquot annos aliquam adulteratæ compositionis suspicionem movit cœruleo-viridis color, quo e. g. rapæ in illis coctæ tingebantur. Cuprea non, quòd fieri alias solet & debet, sunt stanno obducta, sed eo per longi temporis rasionem prorsus nudata; atq; in his vasis solet asservari Lac, (quod idcircò mox & facilè acescit); coquuntur cibi etiam acidi, vel aceto conditi. Butyrum, quod mulierculæ nostræ in culinis asservant in vasis terreis, reconditur in pelvi æneo, cujus fundum viridi prorsus colore tingit, & ipsum se eâdem Tincturâ imbuit. Quid jam mali causantur particulæ terreo-salinæ, vel acidæ vitriolicæ Cupri, cibisve indies communicatæ? Fermentum Stomachale depravant, ventriculum ad nauseam & & vomitus disponunt, cardialgias excitant, in Intestinis, præcipuè Coli cellis sedem suam figunt, Tragœdiamque non unam movent, tunicam nerveam continuò vellicant, bilis effusionem perpetim proritant, (unde evacuata bilis mox de novo sese colligit, & per

Lingua de' Grigioni

Vin del Reno

per vomitum vel secessum indignabunda veluti cum furore excernit), actiones viscerum infringunt, in massam sanguineam cum chylo delatæ serum reddunt acre, salsum, ad coagulationes, stagnationes & obstructiones peraptum, (unde causa Asthmatis, Polypi, Ardoris circa Præcordia, doloris item per artus sureatis) ipsis tandem partibus solidis, visceribus mollioribus, speciatim spongiosæ Pulmonum substantiæ palorum aculeatorum instar infiguntur, infixi manent, & vix nisi fortioribus atque generosioribus remediis expelli se patiuntur. Errorem hunc culinarium corrigere jussi substitutione vasorum ligneorum pro Lacte, terreorum pro Butyro, & cuprea Stanno intus obducere. De tertio Rerum Nonnaturalium genere, *Somno* nempe & *Vigiliis*, non est quod plura dicamus; sunt hi ita juxta Ordinis Benedictini Regulas præcisi, & ordinati, ut inde sanitas promoveatur potiùs quàm pessundetur. Non autem silentio præteriri debent *Motus* & *Quies*. Vita Religiosorum Monastica, & Eruditorum sedentaria pari ambulant passu, utrobique deficit Motus, atque corporis Exercitium; colligunt in Cellis Monachi æquè ac Eruditi in suis Museis varias cruditates, quæ ventriculo indigestionem afferunt, fermentum obtundunt, pituitam in Intestinis coacervant, sicque flatibus perpetuum fomitem præbent, massam insuper humoralem disponunt ad varias obstructiones, secretiones viscerum depravant, & speciatim pro ratione Temperatorum malum illud (Crucem Medicorum) Hypochondriacum, cum Melancholiâ, morbos inter Literatos haud infrequentes inducunt. Consului, quò sic obviam iretur imminentibus gravioribus hisce, aliisque morbis, corporis frequens Exercitium, præcipuè horâ dimidiâ, aut integrâ, ante pastum, ut reliquiæ ciborum in ventriculo digerantur, & excernantur, & sic quoque prohibui meditationes statim á pastu, á multis institui solitas, atque é contrà suasi deambulatiunculam, digestioni Ciborum apprimè proficuam. Sanguine crudo, pituitoso, Spiritibusque eâdem labe infectis non possunt fibræ stomachales & intestinales ritè contrahi, & contractorio suo motu excrementa ipsis molesta expellere; unde fit, quòd *excernenda* hæc *Retenta* in Fistulâ Intestinali, imò passim in Tubulis cutaneis & carneis remaneant, stagnent, stagnando aciditatem contrahant, atque in flatus sese resolvant. Quòd si insuper in scenam ducantur armati illi Satellites, particulæ acidæ cupreæ, stimulabunt hæ fibras nerveas constanter & nimiùm, unde copiosa bilis per ductus Choledochos effusio, & quandoque Cholera. Spiritus ipsi animales continuò exerciti tandem in statum debilitatis & paupertatis cum vitæ ipsius periculo redi-

Somno & Vigiliis,

Motu & Quiete,

Malum hypochondriacum, Crux medicorum.

Excretis & Retentis,

ediguntur. Inter *Retinenda* primatum tenet Sanguis, cujus per Venæsectiones iteratas amissio, pariter ac purgantium ἀωρὶ κεὶ usus, dico, abusus, malum in deterius semper præcipitavit. Quemadmodum denique nullum prorsus Vitæ genus ab *Animi Affectibus* est immune, ita nec Vita Religiosa Monastica hoc Privilegii sibi arrogare potest, ut omnes Passiones ex suis Conventibus ac cellis proscribere queat. Quinimò disponit ipsa vivendi ratio ad nescio quam morum singularitatem, severitatem, tristitiam, Saturninum habitum, quibus solis, exclusis licet invidiâ, irâ, aliisque id genus Pathematibus, machina Corporis infirmari, & vita destrui facilè potest. Quid gravibus hisce vitæ Humanæ Hostibus opponi debeat, absque ulteriori explicatione facilè innotescit. *Animi Pathematibus.*

Quid *Diætetico* fonte exhausto in hac Colicâ spasmodicâ venenatâ auxilij ferre debeant, & possint reliqua Medici Adminicula, *Pharmacia* & *Chirurgia*, paucis indigitabo. Ex Medicamentorum Internorum Classibus selegi partim gelatinosa, mucilaginosa, hordeata, gelatinam Cornu Cervi, Eboris, juscula Cancrina, partim Bezoardica generosa Opiatis mista, Aquam Angelicæ, Liliorum convallium, Sambuci, Essentiam Opii Langelotti, Mixturam simplicem, Confectionem Diascordii, Theriacalia; ut illis quidem spicula acida infringerentur, obvolverentur, & à vellicatione Nervorum abstraherentur, his autem per habitum corporis propellerentur, & Symptoma urgens, dolor nempe atrox, mitigaretur: Quibus solamen attuli non modicum ægris, imò & dolores tum sedavi, tum abstuli, non tamen cum optato & tali successu, qui recidivam nullam admiserit, ex ratione facilè hariolandâ. In Obstructionibus alvi soli juverunt Clysteres anodyni & emollientes domestici. Externè cum successu applicavi frictiones, atq; inunctiones cum Spiritu Vini Camphorato & Crocato, Sacculos ex herbis emollientibus nervinis, item Vesicatoria Suris, quibus serum extraxi flavum, acre, gelatinæ instar coagulatum. *Cura.*

Digressione hâc factâ redeo ad Pensum meum Naturale Historicum, relaturus quid curiosi observaverim in Valle, integroque Districtu *Angelimontano*, Dominio Reverendiss. Abbatis absque omni ad Cantones alios recursu vel appellatione subjecto. *Angelimontense Vallis.*

Versus Aust-orientem, si é Monasterio prospiciatur, caput inter nubes attollit mons præaltus, perpetuâ nive & glacie rigens, *der Tittlisberg* dictus, quem pro altissimo Helvetiæ vulgò habent, ast falsò ascribunt Territorio Subsylvano *Cysat. Lucern. Sec.* p 249. & *Wagner. Helv. Cur.* p. 16. Montis hujus partem anteriorem totam scopulosam *Montes præcipui, Titlisberg.*

ope Calculi Trigonometrici 358. perticas altam inveni. Summum Montis apicem, *der Nollen* cognominatum, quia nube tectus erat, videre, atq; sic mensurare tunc temporis non licuit. Institui autem operationem prope casam Alpinam, *die Herrenrüti*, quæ dimidio milliari à Cœnobio distat, & triginta perticis hoc est elevatior, ut sic altitudo perpendicularis montis mensurati respectu ad Monasterii situm habito foret 388 pertic. & salvo errore Calculi suprà instituti, mons Tittlisberg elevatus foret supra planitiem Altorffini pagi in Valle Uriensi siti 465 pert. sive 4650 pedd. Clarior forte erit altitudinis hujus Idea, si cogitetur 46 turres, singulas 200 pedes altas (quot incirca habet Turris nostra Carolina) vix accedere ad altitudinem montis hujus, consideratam respectu Altorffinæ Vallis.

Engelberg. E regione hujus est *Mons* etiam altus *Angelorum*, *der Engelberg* dictus, ubi Angeli feruntur fuisse auditi in consecratione & ædificatione Cœnobii, olim *der Hennenberg* à figurâ culminis fuit nominatus, sicuti etiam nunc cacumen montis *der Hanen* audit. Cœterùm in Angelimontana Ditione sunt montes alii, *der Raubberg*, *Firnalpen*, à rupibus glacialibus nivosis, *Firn* dictis, ibi reperiundis, *Weissberg*, *Stotzigberg*, *Kenlisberg*, *Plangenkelen*, *Sandeck*, *Gemsenspiel*, *Gerstine Alpen*.

Alii Subsylvanis & Uriis communes. Subsylvanis atq; Angelimontanis communes sunt *der Wildberg*, *Planggengradt*, *Scheiberg*, *Stoffelberg*, *Rigenthalergradt*; Uriis & Angelimontano Cœnobio communis est *die Rotereck*.

Montes quidam Uriorum, Cœterùm vidi in Mappâ pictâ Angelimontani Dominii Montes sequentes, qui ad Urios pertinent, *Kleine und grosse Spaneter*, *Spitzgraffen*, *Hermisalp* (forte *Alpes Hermetis* seu Mercurii, quemadmodum Solodori etiamnunc est locus *der Hermesbühel*, collem Mercurii dixeris, quód ibi fuerit Templum Deo huic sacrum, *Hafner. Soloth. Schauplaz.* P. II. p. 20. *Hotting. Helv. Kirchen. Gesch. Lib.* I. p. 47.) *Gitschiberg*, sive *Gitschistock*, *Scheideck*.

Subsylvanorum. Subsylvanorum sunt *der Rothe Sattel*, *Settlengradt*, *Hüllberg*, *Obbag Alp*, *Schaffenberg*, *Geissberg*, *Arniberg*, *Scheideck*, *Storeck*, *Grublerberg*, *Alpenstock*.

Pluviæ Prænuntii. Pluviam Angelimontanis præsagiunt Nubes cacumini montis *Stallistock* circumfusæ; nubes item aliæ coloris grisei ex parte Subsylvaniæ, sive à Septentrione per aperturam Vallis introcedentes, quibus adventantibus Incolæ dicunt, *der Thalvogt*, item *der graue Thalvogt komt*. Aliàs passim in Alpibus prænunciant pluviam Torrentum strepitus atq; susurri, auribus magis, quàm vulgò solet, molesti. Materiam hancce de *Signis Pluviarum* non ante dimitto,

dimitto, quam aliis homogeneis novisq; Observationibus ab Alpicolis factis illustravero. *Filisurii* in Rhætiâ usitatum est Proverbium: *Cura ch'il pitz da Stiervi fo chiapi, schi lascha der la fotsch, & piglia il rasti.* Sensus Linguæ Rhæticæ, quæ est Italicæ Dialectus, hic est; *Quando cacumen montis Sterwis*, qui duo circiter milliaria distat à Filisurio versus occasum, *capitium facit*, id est, nube velut pileo cingitur, *abjice falcem*, quâ secatur fœnum, & *accipe rastrum*, instrumentum, quo fœnum in acervos colligitur, quòd pluvia instet. Ita quoq; *Novenæ*, qui pagus haud longè distat ab origine Rheni, si conspiciatur nubicula vel nubes in monte *Cucarnil*, prædicunt Incolæ pluviam procellosam, ejusdem diei vesperâ, vel sequenti die venturam. *Silii* in Engadinâ superiori est Lacus milliare circiter longus, dimidium latus, cui si insideant Nubes, certissimum Pluviæ indicium præbent. Observationes hasce pro suo erga me benevolo affectu communicârunt Reverendi Pastores Rhæti, primam quidem & secundam D. *Joh. Leonhardi*, V. D. M. Novenensis, tertiam D. *Jacobus Picininus*, V. D. M. Soliensis; cui similem habet *Joh. du Choul* in *Descript. Pilati montis in Galliâ. Procreatur*, inquit, *(in vertice Pilatini nemoris) nebulosa quædam exhalatio, quæ statim aut futura tonitrua, vel imbres significat. Fit præsagium hoc pacto: si Caligo Aquilone flante in altum consurgat, sudum denotat, aliter considere continenter solet, & hoc pluviæ manifestum signum.* Observationem prioribus jam recensitis contrariam exhibet *Joh. Leopold. Cysat. Lucern. See.* p. 252. de *Monte Pilati* prope Lucernam, qui si *pileatus*, id est, nube cinctus sit, serenam tempestatem annuntiet, unde Proverbium; *Wann der Pilatus hat ein hut, so ist das Wetter sein und gut*, i. e. Quando Pilatus est pileatus, serenescet Aer. Illustravi materiam hancce, & illustrabo porrò, εἰ ὁ Θεὸς θέλει, sedulâ inquisitione signorum tum recensitorum, tum aliorum, quæ Alpicolæ desumere solent ex Ligni ardentis strepitu, fissurarum in Glacie Alpinâ tonante rupturâ, Rupicaprarum descensu ad inferiora montium loca, &c. ut morem geram petitionibus modestis Viri in Literatâ Vestrâ pariter ac Exoticâ Republicâ Celeberrimi D. *Johannis Woodwardi*, Med. Doct. & Physicæ in *Collegio Greshamensi*, quod Londini est, Professoris Clarissimi, cujus favore & amicitiâ mirè gaudeo.

Ad alia pergo. Ex *Catarrhactis* montanis in Territorio Angelimontano passim obviis visum maximè recreat spumosâ suâ & lacteâ veluti albedine *der Deüsbach*, qui defluit ex Alpe *Dagistall* è regione Montis Tittliaci. *Catarrhactæ montanæ.*

D 2 Tem-

Temporarii Fontes. Fonti di Maggio

Temporarii *Fontes*, qui *Maiales* vulgò *Meybrunnen* audiunt, quód Majo mense prosilire incipiant, & Septembri fluere cessent, passim in Alpibus Helveticis, & ad harum radices reperiuntur. In Angelimontano Districtu inter *Cænobium* & pagum *Wolffenschies, im Graffenorth*, Comitum Habspurgicorum quondam sede recreatoria, est Fons *der Kalte brunn*, quia frigidissimam fert aquam, appellatus. Hic tertio circiter Maii in Festo Inventionis Crucis, é terrâ prorumpit, & decimo quarto Septembris, quo celebratur Exaltatio Crucis, fluere desinit, *fliesset hiemit von einem Creutztag zum andern*, non tamen tam exacte observat sanctos hosce dies, quin aliquando ante Crucis Inventionem fluat, & ante Exaltationem rursus tunc sese abscondat, aliquando post utrumq; Festum sese ostendat, & retrahat. Inter rariora Phænomena relatus fuit Fontis hujus fluxus, per An. 1700. quo in mensem Octobrim usq; fluxum suum continuavit. Est hic ipse Fons, qui *Cysato Lucern. Sec.* p. 248. & ex eo *Wagnero Helv. Cur.* p. 131. memoratur, quód *loco in Kaltle ad viam Regiam profluat*, quemve *Wagnerus* in Notis MS. distinctiùs expressit, sed pro diverso á priori perperam habuit. Fons alius, *der Dürrbrunnen* dictus, eandem cum priori existimatur habere Scaturiginem, fluit etiam per Æstatis decursum.

Fonte freddo

fluisce dal dì della Croce fino all'altro

Fonti secco

Mineralia.

Mineralibus omnis generis prægnantes esse Montes Vallesque Dominii Angelimontani patebit ex sequenti Catalogo.

Marmor. presso di Munster

Marmor nigrum venis albis & maculis obsoletis distinctum in Montibus Monasterio vicinis copiosè reperitur.

Crystalli.

Crystalli minores hexagonæ *auf Wallen in der Ochsenalp.* Ex his quæ ἀμφίκεις, seu utrinq; acuminatæ sunt, *Schwindelsteine* Incolis cognominantur.

Crystalli aliæ immaturæ, figuræ indeterminatæ, *Fluores* potiùs vocandæ, in cavernâ quadam *gegen dem Graffenorth.*

Metalla.

Metalli auriferi indicia extant ad Anglorum Montem. Wagner. Helv. Cur. p. 349. Forte hæc est vena Auri & Argenti cinerea, quæ *im Bruderloch* reperitur cum *Pyrite Atramentoso*, & *Terrâ Vitriolicâ* cinereâ, ochraceâve, quæ brunum colorem calcinata induit, Croci Martialis indicem, aquas etiam é caverna defluas acidularum sapore imprægnat.

Pyrites. loch. buca

Pyrites alius, Atramenti seu Vitrioli Parens, é quo hoc ipsum & *Misy* exudat, invenitur *im Graffen*, item in Alpibus Surenensibus.

Argentum.

Im Geissloch, quæ caverna est é regione *des Bruderlochs*, etiam reperitur priori similis fere Vena *Argenti* & *Vitrioli*.

Vitriolum. l. reperi

Vitrioli Venas lutosas in fissuris saxorum passim reperi ad radicem montis Titliaci; *Fissiles* item *Lapides* Pyrite atramentario perfusos,

fusos, ac ferrugineo colore tinctos, qui à Vitriolo corrosi in Argillam abeunt cineream mollem.

Pyrita argenteus & angulosus *im Urner Graffen*. *Pyritæ.*

Pyrita argenteus in Saxo durissimo, Terra Martiali rubra aspersus, *im Urna pelin & Hofad.*

Pyritæ globosi reperiuntur *auf dem Geissberg*, qui Subsylvaniæ mons est.

Lapides Fissiles nigri Glaronensibus similes, uti & *Cotes*, copiosi sunt *auf dem Lattenberg*, qui inde etiam nomen traxit. *Lapides Fissiles*

Creta coloris atri, Pictoribus utilis, in glebas concreta, *im Galliberg*, & *an der Herrenrüti.* *Creta nigra.*

Lac Lunæ suppeditat Caverna quædam *im Horbis*. *Lac Lunæ.*

Lapidi fissili cinereo adhærescit *Sal*, quod ad *Boracem* prope accedit, etiam gustu, subtilem habens cum aliqua stipticitate Aluminosâ dulcedinem. Cum Oleo Tartari per deliquium nullam subit mutationem, uti nec Alumen, nec Borax, nec Sal Armoniacum. Ab infusione Tornæsolis nullam sensibilem patitur mutationem, uti nec Borax, cùm è contrà Alumen subitò hanc Tincturam commutet in purpuream, & Vitriolum reddat eandem cum præcipitatione turbidam. A commixtione Spiritûs Salis Armoniaci Urinosi turbatur Liquor in lacteum colorem, & præcipitatur materia albida; ast inde Alumen & Borax paucam subeunt mutationem. A Spiritu Tartari Volatili, & Spiritu Vitrioli nullam quoque est passum hoc Sal alterationem. Infusio Gallarum turbabatur ab Alumine, non item à Borace & nostro hoc Sale. *Sal Boraci simile.*

Angelimontano Territorio non prius decedam, quàm Relationibus hisce inseruero Observationem satis curiosam, quæ ad Regnum Animale spectat. Accidit Ann. 1699. ut Rupicapra, quod genus Animalium Saxa editissima, Scopulosq; præruptos rarò deserit, sponte descenderit in pascua, ibiq; sese Equis Vaccisq; immiscuerit, imò non Lapidibus inde se abigi passa fuerit. Insolitæ rei narratione commotus Venator sese accingit, & quod communiter vix maximo labore, nec sine vitæ periculo agit, facillimè globo sclopetario Capram trajicit. Reverendus Pater ex Nobili *Zurlaubiorum* Tugina Familia oriundus, Vir rerum Naturalium studiosissimus, Rupicapram in Cœnobium delatam Anatomico Cultro subjicit, curiosus, quid causæ latere possit in una ex Partibus corporis Principibus tam raræ transmigrationis, atque intra Cranium invenit duræ Meningi instratam Hydatidem, sero, arenulisque repletam. Vertigine laboravit haud dubiè hæc Fera, cujus hepar aliâs Scotomiam curare dicitur, teste *Velsch. Hecatost.* II. *Obs.* 62. *Vertiginosus Rupicaprarum & Vaccarum affectus.*

Nam

Nam ecce Observationem Practicam aliam, quam nec in Nosocomiis, Laboratoriisve Chirurgicis vidi, nec à Præceptoribus didici, in Alpibus satis frequentem! Accidit quandoq;, ut Vaccæ attonitæ, veluti nihil attendentes consistant, vel perpetuò in gyrum sese moveant, & Aquarum fluentium Susurrum sequantur, usquedum devenerint ad Torrentem vel Flumen, ad cujus ripam pedem figunt, ac si ex blando susurrantis Aquæ sono delectamentum perciperent. Accersitur sine mora Operator Veterinarius, hic plerumq; in medio Vaccæ fronte Trepanationem instituit, sed non artificiosam illam in Capite Humano celebrari solitam à Chirurgis, verùm simpliciorem longè; Cutem incidit Scalpello culinario acuto; Modiolorum loco utitur etiam Cultro, eòque in gyrum manu acto Cranium sensim perforat, initio quidem, quod probè nôrunt Anatomes omnis gnari, securè & citò, sub finem verò tardè ac cautè. Denudatâ Meninge, coram foramina sese sistit Hydatis, seu aquâ repleta vesicula, vel ope fili ferrei hamati inter Cranium & duram Matrem introacti quæritur, & eodem hoc Instrumento rudi extrahitur. Hoc facto singulis diebus vulnus deligant, atque Emplasticis curant. Quòd si alterutro Cerebri Hemisphærio incumbat Hydatis, tunc observant Operatores, num gyrum interiorem formet dextrum ægræ latus, vel sinistrum, nam ex illo latere Trepanationem instituunt, atque vesicam extrahunt. Ita fit Diagnosis, & Therapeia. Prognosin si spectemus, non omnes ex hac operatione vitam, quæ periclitatur, recuperant, sed magna ægrarum pars moritur. De Vaccis ipsis, si hoc affectu laborent, dicunt, *sie seyen stürmig.*

Fons Periodicus Engstlanus.

Engelbergâ itur per *Jugum*, *das Joch*, juxta montem *Ochsenstock* ad Alpes Bernensium, & nominatim, Vallem *Hasleam*, *Haselam*, *das Haslithal*, Alpemq; *Engstlanam* illam, quam celebrem reddit *Fons Temporarius*, de quo mira narrârunt Scriptores Helveti, & ex iis exteri; *Stumpf. Helv. Chorogr.* L. VII. c. 21. *Zuinger Method. Apodem.* L. II. c. 5. p. 84. *Suicer Descript. Helv.* p. 6. *Räbmann Gespräch von Bergen*, p. 89. 200. *Cysat. Beschreib. Lucern. See.* p. 247. *Plantin Helv.* p. 71. *Wagner. Helv. Cur.* p. 132. *Werner de Admirand. Hungar. Aquis* p. 19. Falsa veris miscuêre omnes. Narrabo breviter, quid tum αὐτοψία nos docuerit, tum Relationes fidæ Incolarum, aliorumq; ἀξιοπίστων hominum. Fontem ipsum videre, in fluxu videlicet suo, hoc die, qui 18 fuit Augusti, non licuit, quia jam ante exaruit. Situs est in planitie ipsa vallis, profluitq; medios inter Lapides, casu, ut videtur, invicem superillapsos; ab Oriente & Septentrione edita habet Montium Petrarumq; juga. Periodum observat duplicem, annuam unam, diurnam vel horariam alteram

αὐτοψία il vedere da se con gli occhi propri.

fide dignorum

alteram. Tribus duntaxat fluit mensibus, á medio Maii scilicet ad medium Augusti, ut hoc respectu Fontium Maialium numero adscribi possit & debeat. Non tamen, ut hi, constanter per τριμήνου fluit, sed matutino plerumque & vespertino tempore, manè horâ circiter octavâ, vesperi quartâ. Notandum tamen, quod ipsi Celeb. Wagnero editâ jam *Historiâ Helv. Curios.* retulit Rev. D. *Henricus Becklinus* Bernensis, Pastor Haslensis, qui singulis annis locum hunc frequentare solebat; *cursum fontis hujus maximè inæqualem esse, sæpe aquas ejus vesperi præstò esse, & fluxum earum per integram noctem durare, manè sequenti autem cessare, mox manè; aliquando aquas profluere, sæpe interdiu fontem cursum redintegrare; sæpe aquas ejus tres, imò quatuor dies integros perennare, sæpe aquas aliquot diebus non apparere; fabulosum autem id planè esse, manè saltem, meridie & vesperi singulis diebus fluere, quando armenta accedunt, potum haustura.* In usum Pecoris solum hoc Naturæ Miraculum fluere vix vero est simile, sunt enim in vicinia ex utroq; Fontis hujus latere plures alii, ipse etiam Lacus Engstlensis, rivusq;, ut Aquarum nulla penuria adsit. Falsum est etiam, & ad fabulas relegandum, quód Fons hic cesset, si quid immundi vel temerè, vel malignè in eum projiciatur, & veluti indignabundus aliquot diebus aquas neget. Hæc ὡς ἐν παρόδῳ, & percursoriè inserere volui, ut veritati suus redderetur honos, &, quæ superstitionem, falsitatémve redolent, ex Historia Naturali auterrentur. Supersedeo hâc vice plura de hoc Fonte recensere, Textus ipsos ex Authoribus citare, imò & ratiocinia de illius periodico fluxu immiscere, ad aliud tempus illa reservans, imò differens ad commodiorem fluxum ipsum per aliquot dierum successum videndi, omniaque exactiùs ponderandi occasionem.

In reditu ex Alpibus Bernensibus & Subsylvanis conscendimus *Fractum* illum in plures Scopulos, seu *Pilati Montem*, prope Lucernam situm, de quo non habeo plura, quæ referam. Peculiari Libello eum descripsit *Conradus* noster *Gesnerus*, Vir nunquam absque honoris prologo mihi nominandus. Spicilegium post Gesnerianam Messem esto sequentium Observationum Syllabus. *In Montis Pilati*

Lacûs, Lacunæ potiùs, vel Paludis *Pilati*, effectus in Fulminibus, Tonitrubus ac Tempestatibus ciendis mirabiles olim crediti, metum incussère integræ περιχώρῳ, nunc refutatione derisoriâ digniores sunt, quàm solidâ Philosophicâ. Ichnographicam hujus Lacûs Delineationem sistit *Tab.* II. *fig.* 3. ubi quæ punctulis circumscribitur Lacûs portio, profunditatis creditur esse immensæ. *Lacus.*

Montis

Altitudo. *Montis* ipsius *Fracti* altitudo surgit supra Lucernæ Urbis planitiem ad 280 perticas, si fidem damus Barometro. Dabitur autem alia fortè & commodior occasio, Trigonometrico Calculo hoc Experimentum Physicum vel confirmandi vel corrigendi.

Conchæ Lapideæ In editissimâ fermè Montis parte, quam *Widerfeld* vocant, Scopuli sunt compacti ex meris *Concharum Lapidearum* testis, tam lævibus, quàm striatis, omnibus tamen confractis, ut vix summo labore & patientiâ integram quis inde avellere, aut matrice suâ solutam invenire possit. Sic quoque, quod suprà jam memoravi, *Lentes striatæ.* reperiuntur ibidem Saxa referta *Lentibus striatis, utrinque convexis*, descriptis in *Specim. Lithograph.* p. 31.

Index

Index Plantarum rariorum *Alpinarum*, in Itinere hocce collectarum.

A. **A**Bsinthium Seriphium montanum candidum* C. B. *Absinthii genus, in Valesia Herba alba dicta, & Absinthium Seriphium fœmina* Gesn. Hort. *Absinthinm album é Vallesia* Eid. App. *Absinthium Vallesianum tenuifolium candidum, sive Herba alba* J. B. *Radice* nititur fibrosâ albâ, saporis calidi amariusculi, ex qua oriuntur *Cauliculi tomento albo & denso pubescentes*, tenues, *lignosi*, *foliis* vestiti tenuissimè divisis, atque instar serici ex albo splendentibus, quæ insident pediculis uncialibus & biuncialibus, semuncialibus item, ubi é caule ipso prodeunt, & altiorem occupant sedem. *Cauliculi* accedunt altitudine ad tres quatuórve uncias. Versus horum summum, é foliorum alis, oriuntur pediculi semunciales, & breviores, tenues, qui sustinent *Capitula squamata, ut in Stœchade lutea, sed minora, luteos flores continentia*, calyce polyphyllo tomentoso splendido sustentata. *Raio*, Phytographo celeberrimo, subscribo, qui *Hist. Plant.* p. 369. pro eodem cum hoc Absinthio Vallesiano habet *Absinthium Alpinum incanum* C.B. *Absinthium.* item *marinum* seu *Seriphium*, quibus insuper associo *Absinthinm Alpinum candidum humile* C. B. Prodr. Horum sane omnium Descriptiones ab Absinthio Vallesiano non abludunt. Iconem exhibet *Tab.* III. *fig.* 1. *Tab.III. Fig.* 1.

Plantarum scriptori

Acetosa rotundifolia Alpina C. B. descript. in Prodr. p. 55.
Ageratum Pyrenaicum villosum flore purpurascente Tourn. Ab Agerato serrato glabro flore purpurascente non differt, nisi pillosâ hirsutie, quæ totam hanc plantam, præcipuè autem caules vestit. Inveni in montibus Uriorum & Angelimontanorum.

Alchimilla Alpina pentaphyllos Raij. *Alchimilla Alpina Quinquefolij folio subtus argenteo* Tourn. *Tormentilla Alpina folio se-*

 riceo

riceo C. B. *Pentaphyllum sive potiùs Heptaphyllum argenteum flore muscoso* J. B. *Tormentilla argentea* Park. In celsioribus Alpium jugis ubique crescit. Enneaphyllon inter plantas siccas Herbarij mei asservo.

Allium montanum sphærocephalon purpureum. Dubius hœreo, an debeam referre ad *Allium sphærocephalon purpurascens* Raij Hist. Pl. p. 1118. vel ad *Allium montanum capite rotundo* C. B. seu *Allium sphærocephalum purpureum sylvestre* J. B. vel distinctam ab his, quibuscum in aliquibus notis convenit, constituat speciem. Descriptio hæc est. Ex bulbulo oblongo albo surgit Planta semipedalis, pedalis & sesquipedalis, caule cavo, non geniculato, viridi, cujus tertia pars obvolvitur *folio* vaginato latiusculo, spithamam longo: Caulis summum occupat capitulum *florum* dilutè purpurascentium, striis purpureis pictorum, monopetalon, marginibus sextipartitis; *stamina* floris sunt alba, *apices fusci.* Vid. *Tab.*
Tab. III. Fig. 2. III. *fig.* 2.

Androsace Alpina perennis angustifolia villosa & multiflora Tourn. *Sedum Alpinum hirsutum lacteo flore* C. B. *Chamæjasme Alpina* J. B. quòd *flosculus, dum recens est, Jasmini instar odoratissimus existat.* Descriptio J. B. exacta satis est. Ad radices montis Titliaci copiosè crescit.

Aquilegia montana magno flore C. B. Crescit pulcherrima hæc planta supra Alpinam vallem *Waldnacht* in jugis editioribus.

Aster Alpinus cæruleus magno flore Park. *Aster montanus cæruleus magno flore, foliis oblongis* C. B. *Aster purpureus montanus* J. B. cui, uti & Raio subscribo, referentibus huc *Asterem Atticum minorem* Camer. adeóque etiam *Asterem Atticum Alpinum alterum* C. B. Descriptio esto sequens: Ex *radice satis crassa, longa, nigricante, fibrata,* oriuntur statim initio caulis *folia multa, pilosa, unciam unam, duas, aut tres longa, semunciam* (vel tertiam quartámve unciæ partem) *lata,* nervo per medium decurrente insignita. *Caulis* ipse *palmaris, dodrantalis,* etiam *pedalis,* prope radicem plerumque purpurascit, & pilis albis brevibus vestitur, versus summitatem tamen hirsutior est, *foliis* & ipse ornatur angustis, alternis, asperis. Summo cauli insidet *Flos* pulcher, *major quám vulgaris purpurei Asteris,* cujus corona constat ex longis & angustis semiflosculis purpuro cæruleis, discus autem componitur ex flosculis luteis. *Calyx* floris constat ex multis foliis oblongis, acuminatis, pilosis, haud raró purpurá dilutâ tinctis: *Flosculos oculi medii sequitur appensum in pappis semen.* In collibus Alpinis passim crescit.

Asteri

Asteri montano purpureo similis, vel Globulariæ J. B. Lib. XXIV. p. 1047. Dubito, an sit *Aster Alpinus flore pupurascente* Raij Hist. Plant. 268. cum *caules* non sunt *ramosi*, sed *flos* summo cauli insideat *unicus*. Descripsit, & satis bene quidem J. B. hanc plantam ex sicca. Nos eam ita interpolamus ex recenti: Ex *radice* fibrosa subfusca, *crassa* satis *pro proportione pusillæ herbæ*, oriuntur *caules* pilosi, & versus summum sæpe villosi, unciales & palmares, qui vestiuntur *foliis alternis, latiusculis, unciam & semis longis, inferioribus ex longioribus pediculis quibusdam uncialibus, aliis duobus & semis, culmo pauld latioribus, in obtusam extremitatem desinentibus*, similibus ferè foliis *Asteris montani purpurei, sed angustioribus & delicatioribus*, ad marginem pilosis: Cauli summo insidet *flos unicus*, cujus corona constat é petalis angustissimis ex dilutissimâ purpurâ albicantibus, vel etiam prorsus albis; discus ex flosculis luteis, interspersâ copiosâ papporum lanugine. In Alpinis vallibus, Surenensi & *Waldnacht*.

Astragalus Alpinus foliis Viciæ angustioribus, flore ochroleuco Tourn. Planta hæc, si bene eam nominavi, *Radicem* habet cubitalem fere, digiti minimi crassitie, cortice nigro tectam, intus albam, fibris lignosis donatam, *quæ, antequam é terra erumpat, dividitur in aliquot portiones, sive capita*, dimidium & integrum digitum *longa, ut nisi quis profunde fodiat, plures esse plantas existimet*, sicuti de *Astragalo Monspessulano* scribit J. B. Ex hisce capitibus, seu Radicis ramis prodeunt *folia* Viciæ angustiora, acuminata, subhirsuta, per conjugationes 10. costæ mediæ adnata, uno impari claudente extremo. E foliorum medio surgit *Caulis* palmaris, vel spithamæus, foliis nudus, dilutè viridis, leviter hirsutus, sustinens spicam *florum* semuncialem, vel uncialem, glomeratam fere: Flores singuli ochroleuci sunt, seu coloris luteo-pallidi, sive subalbidi. In carina obscuriori reconditur stylus lingulâ apice luteo tectâ vestitus; *Calyx* floris tubus est membranaceus quinquepartitus, fere pellucidus, subhirsutus: *Siliculis* brevibus membranosis cineteis insunt *semina* parva lutea. Ab hac differre videtur magnitudine & odore *Astragalus perennis foliis hirsutis, caule recto aphyllo, flore ochroleuceo odoratissimo* Morison. cujus descriptio extat in *Raii Hist. Plant.* p. 940. Crescit in Alpibus Surenensibus, aliisque Vallis Angelimontanæ.

Auricula Ursi carnei coloris, foliis minimè serratis J. B. *Sanicula Alpina rubescens folio non serrato* Eid. Phytop. In saxis humidioribus altissimis montium *Joch* & *Sureneneck*.

B. · *Bellis Alpina minor* C. B. Prod. *Bellis Alpina alba minor* C. B. Pin. *Bellis Alpina minor rigido folio* Park. In vallibus Alpinis passim, iis speciatim, quæ à Torrentibus sunt irriguæ. *Leucanthemum* erit Tournefortio.

Bupleuron montanum gramineo folio Tourn. *Perfoliata Alpina angustifolia minima* C. B. Prod. *Perfoliata montana minor folio acutissimo* Eid. Phytop. Cæsalpinus vocat *Seseli Æthiopicum parvum foliis gramineis* Lib. VII. c. 34. Ex *radice* longa nigricante vel *rufescente* cortice tectâ, *fibris capillaceis* terræ affixâ, surgunt *caules* palmares, imo & semipedales ac pedales, infernè *foliis* cincti gramineis, angustis, oblongis, glabris, & lineis pellucidis striatis; folia hæc angusta sequuntur alia, quæ caulem basi latiore amplectant, ex lato acuminata. Color purpurascens, qui sæpe caulis imam partem tingit, communicatur etiam nervis per medi-am foliorum partem decurrentibus. Ad caulis summum, ubi prodeunt pediculi aliquot tenues, adsunt folia quatuor vel quinque inæqualia, uti & ad pediculorum extremum. His innascuntur *flores* saturè lutei, vel rubentes cum staminibus, & apicibus luteis, quorum *calyx* abit in bina *semina* invicem juncta. In summis Alpium Helveticarum jugis reperitur.

Bupleurum minimum angustifolium H. R. Monsp. *Perfoliata minor angustifolia Bupleuri folio* C. B. *Perfoliatum angustifolium minimum* Col. *Perfoliata angustifolia Alpina minima* Park. *Auriculæ leporis affinis Odontitis lutea Valerandi & Dalechampii* J. B. Descriptio atque Icon Columnæ meliùs quadrant nostræ plantæ, quàm J. B.

Bursa Pastoris montana Globulariæ folio Tour. *Thlaspi Alpinum Bellidis cæruleæ folio* C. B. Pin. *Thlaspi foliis Globulariæ* J. B. *Thlaspeos albi supini varietas* Ger. *Thlaspi montanum Glasti folio minus* Park. C. B. App. Clusius in declivi montis urbi Badensi imminentis quarto è Vienna Austriæ milliari invenit; nos in monte Legerio supra Badam Argoviæ, & passim in Alpibus.

C. · *Cacalia foliis crassis hirsutis* C. B. *Cacalia quibusdam* J. B. *Cacalia incano folio* Ger. *folio rotundo incano* Park. Ab hac non differre specie *Cacaliam tomentosam* C. B. suspicatur *Rajus Hist. Plant.* 291. *cum imperfectè ab eo descripta sit, ut qui folia tantum videret, cumq; paucis, iisque non magni momenti notis à præcedentibus differat.* Ast Bauhini Authoritatem & fidem salvare videtur Tournefortius, qui in Alpibus, forte Pyrenaicis, vidit *Cacaliam Alpinam foliis utrinque denso & candidissimo tomento obsitis.* Crescit nostra Cacalia in omnibus Alpibus.

Cacali

Cacalia foliis cutaneis acutioribus & glabris C. B. *Cacaliæ alterum genus*, quod sub titulo *Cacaliæ quibusdam* locat. J. B. *folio glabro* Ger. *glabro folio acuminato* Park. Crescit hæc in summo Montis Legerii jugo, retro Speculam, sed & in Alpibus.

· *Campanula foliis Anchusæ, floribus oblongis*, C. B. *Rapunculus montanus, sive Trachelium montanum* J. B. *Trachelium montanum majus* Park. Non dubito, quin hæc eadem sit cum *Campanula minore foliis Succisæ flore magno* Raii *H. Pl.* p. 735. In editioribus montium partibus humilior est hæc Planta, quemadmodum id in genere observare est circa Plantas Alpinas, ex rationibus traditis in *Stoicheiol. Helvet.* Thes. 25. Quibus adde Testimonia bina, unum *Johannis Fabricii*, Ministri Ecclesiæ Curiensis quondam clarissimi, qui in Literis d. 26 Jun. 1559 ad Conradum Gesnerum datis, atq; *Aretii descriptioni Stocchornii & Nessi* subjunctis, ita scribit: *Christophoriana, quo in loco nascitur editiore, tanto est exilior, & pressior, ut & reliquæ pleræque omnes herbæ.* Alterum Gesneri ipsius Hort. German. p. 243. *b. Absinthium commune nascitur in quibusdam montibus Bernensium, sed multò minus, frigore aut alimenti inopia, ita ut species diversa videri possit. Sicuti & aliæ multæ Herbæ in montibus altis natæ, iis, quæ humilius nascuntur, minores, solidioresq; & crassiusculis foliis sunt, ut Violæ nigræ, Bechium, &c.* Dum autem l. c. debiliorem succi nutritii in caules Plantarum propulsionem pro causa agnovi tum parvitatis, tum saporis aromatici Plantarum Alpinarum, non exclusi alias, uti certè in censum venire possunt allabentes continuò venti, & aeris ipsius circumstantis major Frigiditas, undè pori Plantarum constringuntur, Succi nutritii progressus retardatur, altiora petentibus mobilioribus duntaxat & spirituosioribus partibus, quæ ob ipsum hoc ambiens Frigus avolare haud facilè possunt. Audiamus Josiam Simlerum *Comment. de Alpibus*, p. 126. *b. Ex his, quæ montibus cum planis communia habentur, campestris materia mollior, & tenuior plerumq; est, montana autem proprium adepta locum melior, pulchriorq; provenit, nam montium siccior & aridior habitus lignum magis durat, & adstringit, & ventis ibi ad soliditatem & firmitatem tunduntur arbores, itaque apud Poetas, ut Doctissimus Turnebus adnotavit, montana materia, ut hastilibus aptior, commendatur, unde etiam Homerus cæsam fuisse ait Hastam Achillis è vertice Pelii montis, bonitatem materiæ demonstrans, & ἔγχος ἀνεμοτρεφὲς nominat, Criticis rigidum & durum Hastile interpretantibus. Apud Latinum quoque Poetam: Itali milites*

Plantarum Alpinarum parvitas.

hastam vento nutritam.

Duo

Duo quisque Alpina coruscant gesa manu;
Alpina enim dicuntur, non solùm, quod Alpini populi gesis uterentur, verùm etiam, quòd ex Alpina materia facta essent, ϗ ταῦτα μὲν ὡς ἐν παρόδῳ. Pergimus.

et hinc tanquam in transitu.

Campanula minor rotundifolia Alpina C. B. *Rapunculus Alpinus minor rotundifolius* Moris. flore niveo reperi in Valle Angelimontana.

Caryophyllata Alpina Chamædryos folio Moris. *Chamædrys Alpina Cisti flore* C. B. *Chamædrys Alpina flore Fragariæ albo* J. B. *Spuria montana Cisti flore* Park. *Tucrium Alpinum Cisti flore* Ger. Frequens est hæc Planta in omnibus Alpium jugis.

Chamæmelum Alpinum inodorum C. B. *Leucanthemum Alpinum* Clusii, radicem habet saporis acris, unde fortè *Pyrethri Alpini* cognomen mutuò sumpsit Gesnerus: Ipsi certe Pyrethro pro Masticatorio substitui facilè & tutò posset in Medicina. Forte est hoc *Chamæmelum montanum Millefolii folio* Tour. Collegimus in valle Alpina *Waldnacht, auf Eck*, & ad radicem montis Tittliaci copiosè.

Chamænerion angustifolium Alpinum flore purpureo Tour. *Lysimachia Chamænerion dicta angustifolia*, C. B. & *Lysimachia Chamænerion dicta Alpina* C. B. Park. Non enim video, præeunte Raio, aliam inter duas hasce Casparo-Bauhinianas differentiam, quàm magnitudinis, quæ non variat speciem. *Lysimachia siliquosa speciosa augustifolia* J. B. *Lysimachia siliquosa augustifolia, Chamænerion Gesnero dicta* Park. *Chamænerion alterum augustifolium* Ger. ad ripam Aa fluvii, qui vallem Angelimontanam permeat. Ultra pedem hæc non assurgit.

Chamærhododendros Alpina glabra Tour. *Ledum Alpinum foliis ferreà rubigine nigricantibus* C. B. *Nerium Alpinum quibusdam, aliis Ledum glabrum* J. B. *Chamærhododendros Alpigena* Ger. *Ledum Alpinum, sive Rosa Alpina* Park. Saxosis innascitur in valle Engstlana & passim alibi.

Chamærhododendros Alpina villosa Tour. *Balsamum Alpinum* Gesn. Lob. *Ledum Alpinum hirsutum* C. B. *Nerium Alpinum quibusdam, aliis Ledum hirsutum* J. B. *Ledum Alpinum, sive Rosa Alpina* Park. *Cistus Ledum Alpinum* Clus. Ger. Crescit, & lætè floret in apricis Alpium Collibus ubique.

Chamærhododendros Alpina serpillifolia Tourn. *Chamæcistus serpillifolia floribus carneis* C. C. *Anonymos fruticosa foliis Ericæ baccifera* J. B. Non dubito, quin eadem hæc sit cum *Chamærhododendro ferrugineâ supinâ Thymi folio Alpinâ* Bocc. Mus. p. 64. Tab. 53. Per saxa Alpium summarum reptat.

Cha-

Chamærubus [illegible] *tilis* [illegible] *ubus saxatilis* Ger. *Alpinus saxatilis* Park. *Alpinus humilis* [illegible]. Ad radicem montis Titliaci.

Circæa minima Col. [illegible] *Lutetiana minor* Park. *Solanifolia Circæa alpina* C B. Icon [illegible] exactam habet Columna. In umbrosis ad radicem montis [illegible].

Coralloides flava Tourn. *Fungus ramosus flavus* J. B. *Fungus ramosus & Imperati* C. B. *An Fungus digitatus major, atque etiam minor* C. B. Non finditur hic in ramos semper minores, minoresque, creberrimos, sed in Coralli aut paleæ crassitudine subsistit. In umbrosa sylva hunc Aurantii coloris Fungum reperii, Lucernam inter & pagum *Ebikon*; item in nemore sylvoso, *das Keserholz* dicto. Vid. *Tab.* III. *fig.* 3. *Tab.III. Fig 3.*

Coronilla minima Tourn. *Ferrum Equinum Gallicum* Park. *Ferrum Equinum Gallicum siliquis in summitate* C. B. *Polygalon Cortusi* J. B. In locis saxosis Vallis Angelimontanæ.

Cynoglossum minus J. B. C. B. *minus flore cæruleo* Park. *Cynoglossa minor montana serotina altera* Plinii Col. *Cynoglossum pumilum Austriacum alterum* Clus. Columnæ descriptio optimè convenit nostræ plantæ, quam pedalem & sesquipedalem invenimus in Torrente *Spreitenbach*, qui prope pagum *ad Lacum* defluit, item ad muros extra vicum Altorffum. Est forsan *Anchusa parva foliis pilosis incanis floribus Buglossæ parvis*, quam circa Pisas in Hetruria vidit, & in *Pugillo Plant. Rar.* commemoravit *Mentzelius.*

Daucus Alpinus multifido longóque folio, sive montanus umbellâ candidâ C. B. In Alpibus Surenensibus locis petrosis innascitur; estque, quod Joh. Bauhino atque Raio subscribo, ipse *Daucus foliis Fæniculi tenuissimis* ipsius C. B. item *Daucus Creticus semine hirsuto* J. B. *Daucus Alpinus Cretico similis* Park. nec non *Creticus verus Dioscoridis* Ejusd. Lubet hîc observare, quòd denominationes Plantarum à loco Natali vel solo patrio desumtæ minus sint congruæ, & ipsis sæpe Botanicis offundant nebulas, ut plantas in Germania nascentes non facilè pro Creticis agnoscere audeant; licet harum descriptionibus prorsus conveniant. Subscribit nostræ huic de Daucorum synonymis sententiæ Lobelius Advers. p. 523. *Nec tamen, inquit id sola Creta fert, quippe Germanicæ Alpes non modò, sed etiam Genuensium Colles, & Genevensium circa Juram rupes hoc Cretico abundant.* Et mox: *Huic, quó sit minùs Creticum, si quid deest, solum cælumve erit. Sane effigie nihil, viribus autem perparum abest.* Quid hoc emolumenti afferat Medicis atque Pharmacopolis, judicare facilè licet. Interest plurimùm Botanicis, omnibusque aliis Historiæ Naturalis Scriptoribus, observare canonem illum

illum Logicum de Conjunctis conjungendis, & Disjunctis disjungendis, quó sic ab una parte prohibeatur Entium multiplicatio haud necessaria, ab altera verò promoveatur Naturalis Historiæ Incrementum. Hinc est, quòd pollicem premam Raio, qui *Hist. Plant. p.* 463. *Daucum Tiburtium quibusdam* J. B. pro differenti à Cretico, vel Alpino nostro non habet. An sufficiens fuerit ratio accuratissimo Tournefortio dividendi *Daucum multifido longóque folio* C. B. quem vocat *Ligusticum Alpinum multifido longóque folio*, à *Dauco foliis tenuissimis* C. B. quem cum Morisono nuncupat *Myrrhidem annuam semine striato incano villoso*, peritioribus aliis judicandum relinquo. Descriptio Plantæ hujus Alpinæ, quam ipso in loco natali exaravi, & Johan-Bauhinianæ atque Lobelianæ accommodavi, esto sequens. Ex *radice longa* foris subfusca, intus alba, *digitum crassa*, sapore acri prædita, oriuntur *caules teretes*, *striati*, *hirsuti*, geniculati, é quorum singulis geniculis prodit folium, vaginæ instar caulem amplexans. Ubi hæc vagina terminatur, dividitur folium in tres ramos, quorum quilibet rursum in tres alios, & hi plerumque in tres alios dispertiuntur. Cauli summo, semipedalem, vel pedem unum alto, ejusque ramis insidet *umbella mediocris magnitudinis florum exiguorum candidorum*, *pedicellis canescentibus hirsutisque hærentium*, quorum calyx abit in bina *semina longa*, *incana*, *villosa*, *acria*, in filamenta duo, veluti cornicula terminata. Tota fere planta odorem habet Carui, cujus succedaneum, uti ipsius Dauci Cretici, fieri potest. In rupibus Surenensibus, *Lauberſgradt*, & Tittliaci Montis.

Delphinum perenne montanum villosum Aconiti folio Tourn. *Aconitum cæruleum hirsutum flore Consolidæ Regalis* C. B. *Aconitum Lycoctonum cæruleum calcari magno* J. B. *Aconitum Lycoctonum hirsutum flore Delphinii* Ger. *Aconitum flore Delphinii majus* Park. *Aconitum Lycoctonum flore Delphinii* 1. *Silesiacum* Clus. In Alpibus Surenensibus.

Dens Leonis Alpinus minimus glaber Tourn. *Hieracium alterum minus* IV Col. *min. cogn. Stirp.* p. 29. *Hieracium pumilum* III. Eid. *Fig.* p. 31. *Huic simile*, inquit C. B. Prodr. p. 66. *Hieracium pumilum saxatile asperum radice præmorsa*, solùm in eo differens, quòd hoc hirsutum sit, illud glabrum. In Pascuis Alpinis passim.

Doronicum radice dulci C. B. *Doronicum folio subrotundo serrato* J. B. *Doronicum brachiatâ radice* Park. *Huic simile*, *si non idem* judicat Raius *Hist. Plant.* p. 275. *Doronicum radice Scorpii brachiata* C. B. Crescit passim in Alpibus, copiosè autem ad radicem montis Tittliaci, & in *Jugo.*

Do-

Doronicum Helveticum incanum C. B. Park. Idem forte eſt cum *Doronico folio longo ſerrato* J. B. quod ſuſpicatur etiam Raius. Imò idem forſan cum *Doronico Helvetico humili craſſis foliis* C. B. quod à priori non aliter, quàm magnitudine differre videtur. Invenitur autem haud raró ipſum Doronicum Helv. incanum, quod craſſis etiam eſt foliis, caule ſatis brevi. Deſcriptio hæc eſt: *Radice* nititur validâ, *geniculatâ, & quaſi ſquamatâ*, validis fibris donatâ, ſaporis Aromatici, coloris albi, ex qua oriuntur *Caules palmares, pedales*, & cubitales, albâ molliq; lanugine incani, & *Foliis* alternatim veſtiti nullo ordine, inferioribus pediculis uncialibus & biuncialibus nixis; folia ipſa *uncias* quinque vel *ſex* ſunt longa, *ſeſquiunciam lata, quæ caulem ambiunt* pediculis carent, & gradatim ſunt anguſtiora ac breviora; omnia ſunt *craſſa* & *denſa, dentata & ſerrata, supernè ſaturatè viridia*, & lanugine albâ rarâ aſperſa, *infernè ob incanam lanuginem mollia, & nervo albicante* per medium decurrente inſignita. In ſummo caule ex alis foliorum oriuntur pediculi, vel *ramuli* unciales & *biunciales, quorum ſinguli ſuſtinent florem mediæ magnitudinis* pulchrum, cujus corona conſtat ex ſemiflosculis *longiuſculis* in extremo leviter ſinuatis, aureoq; ſplendore fulgentibus; diſcus autem medius componitur ex floſculis fiſtuloſis, inſtar ſtellæ expanſis, quoque aureis: *Calyx* conſtat é pluribus foliolis tenuibus acuminatis, apicibus nigris, eſtque, uti tota planta, albâ lanugine incana. Copioſè creſcit ſupra Vallem Alpinam *Waldnacht*.

Doronicum Plantaginis folio alterum C. B. *Doronicum Germanicum foliis ſemper ex adverſo naſcentibus villoſis* J. B. *Doronicum Germanicum* Park. *Calendula Alpina* Ger. In Pratis Alpinis montis *Hacken*, aliiſq; copioſè.

Euphraſia Helvetiorum parva luteis floribus, cujus inter varietates *Euphraſiæ Officinarum* meminit C. B. Pin. In Alpibus paſſim reperitur. Vocatur *Euphraſia lutea minima Alpina ſubrotundo folio nigricante* Boccon. Muſ. p. 64. *Euphraſia minima lutea*, Tab. 60. E.

Galeopſis Alpina Betonicæ folio, flore variegato Tourn. *Pſeudoſtachys Alpina* C. B. Exactè congruit Deſcriptioni, quam ex Prodromo mutuò petiit Raius. Deſcriptio *Salviæ Alpinæ* Tab. eſt equidem jejuna, talis tamen, quæ huic noſtræ Plantæ meliùs congruit, quàm *Hormino luteo glutinoſo* C. B. ad quod dubitanter retulit J. B. Creſcit in dumetis Alpinis paſſim, ſed & in monte *Uetliberg* prope Tigurum. G.

Gentiana Alpina latifolia magno flore C. B. Pin. *Gentianella Alpina latifolia magno flore* Eid. Prod. *Gentiana Alpina latifolia magno flore* Eid. Prod. *Gentiana Alpina pumila latifolia*

magno flore Tourn. Descripta est in Prodromo. Ab hac non differt specie *Gentianella Alpina angustifolia magno flore* C. B. In montibus *Regio* & *Jugo*.

Gentiana Alpina pumila verna major Tourn. *Gentianella Alpina verna major* C. B. *Gentianula, quæ Hippion* J. B. Hinc inde in Alpium herbidis jugis, copiosè in *Ochsenstock* & *Sureneneck*.

Gentiana cærulea Calyce turgido Raii. *Gentiana utriculis ventricosis* C. B. *Gentiana cærulea cordata* Col. *Gentianella æstiva cordata* Park. *Hæc species*, verba sunt Raii Hist. Plant. p. 721. *ab aliis Gentianellis in eo differt, quod floris Tubus non eminet omninò supra calycem, sed foliola tantum, in quæ summa parte dividitur, expanduntur supra eum, ut in Caryophyllis.* Descriptionibus Columellianæ & Rajanæ adde, quòd nervus foliolorum caules vestientium sit atro-purpureus, ipseq; calyx pentagonus, purpureis lineis sæpe variegatus, vel striatus. In montibus *Jugo* & *Ochsenstock*.

Geum palustre minus foliis oblongis crenatis Tourn. *Cotyledon aquatica hirsuta* Raii. *Saniculæ Alpinæ aliquatenus affinis* J. B. *Sanicula montana minor* C. B. Prodr. *Sanicula montana rotundifolia minor* Eid. Pin. *Saniculæ montanæ alterius species secunda* Clus. Has omnes, præeunte Raio *Hist. Plant.* p. 1046. 1047. pro una eademq; Planta agnosco. Descriptionibus Bauhinianis, Rajanis & Clusianis unicum hoc addo, petala florum candida esse punctulis plerumq; duobus luteis, sive maculis flavis notata, quâ notâ speciatim signatur *Cotyledon aquatica hirsuta* Raij. In locis à Rivis vel Torrentibus irriguis Alpium Surenensium, & ad *Lacum Trüppensem*, quà itur ad montis *Joch* verticem; & alibi passim ad Alpium imas radices humidas.

Globularia montana humillima repens Tourn. *Bellis cærulea montana frutescens* C. B. *Apyllanti affinis Scabiosa quinta Clusii, Bellidi affinis* J. B. *Scabiosa minima Bellidis folio* Ger. *Scabiosa Globulariæ Bellidis foliis* Park. In saxosis Alpium; in valle Angelimontanâ ad viam, quâ aditur casa Alpina *die Herrenrüti.*

Gramen avenaceum spicâ simplici, locustis densissimis candicantibus & lanuginosis Tourn. Vid. *Tab.* IV. *Fig.* 1. Epitheton hocce do Gramini specioso, quod é muris hortorum dependens collegi Altorffi in vico, cujusq; facies est sequens: *Radix* constat é pluribus bulbulis exiguis invicem adjunctis, é quibus demittuntur fibræ multæ capillares, vel etiam fuscæ; bulbuli ipsi obvolvuntur foliis quibusdam aridis striatis angustis, quæ aliquousque etiam caulem ipsum investiunt. *Caulis* cubitalis est, & sesquicubitalis, tenuis, geniculatus, é cujus singulis geniculis nascitur *folium* unicum, caulem ali-

Tab. IV. Fig. 1.

quousque

quousque instar vaginæ involvens, angustum, striatum, glabrum, marginibus in se convolutis, unde cylindricum fere videtur. Summo cauli insidet *Spica* palmaris, pulchra, tota candicans, & ob plumosam lanuginem, quâ vestita est, aspectu tactuq; jucunda. Composita hæc est ex plurimis locustis,quæ singulæ constant duplici serie foliolorum acuminatorum, albidorum, glabrorum, pellucidorum & striatorum, quas sequitur lanugo tenerrima alba, foliolis albis angustissimis insistens, quæ quaquaversum se spargit. In medio locustæ continetur semen oblongum, utrinq; acuminatum, ex subflavo pellucidum. An hoc ipsum sit Gramen Tournefortii Avenaceum, vel aliud, quod novum mereatur Titulum, judicabit ex collatione suorum Graminum ipse hic Celeberrimus Botanicus.

Gramen montanum spicâ foliaceâ gramineâ Raii Phyt. Britt. *Tab.* IV. *Fig.* 2. Simile prorsus est *Gramini arvensi paniculâ crispâ* C. B. sive *Gramini cum paniculâ molli rubente* J. B. sed Spicam habet laxiorem & speciosiorem. Observavi hanc Graminis speciem in omnibus Alpium pascuis herbidis. *Tab.* IV. *Fig.* 2.

Gramen cirrosâ & villosâ spongiâ ad singula genicula donatum, paniculatum minimum, Alpinum Bocc. Mus. p. 70. *Gramen cirrosis & villosis spongiolis ad singula genicula donatum* Eid. Tab. 69. Vid. *Tab.* V. *Fig* 1. Quod invenit Bocconus in opacis nemoribus Montium Mutinensium & Bononiensium, palmum Geometricum altum, hoc offendi ego in Valle Angelimontana, prope cavernam metalliferam *Bruderloch*, in solo lutoso, vitriolico succo impraegnato, terrâ item pingui & nigrâ aliâ, pedem & ultra altum. Descriptio hæc est: E *radice* filamentosa alba surgunt *cauliculi* plures prætenues, graciles, debiles, geniculati, è quorum geniculis singulis prodit *folium* angustum, tenue, palmum circiter longum, quod tertiâ longitudinis suæ parte intervallum dimidium vaginæ instar obvolvit. *Genicula* aliqua, non omnia, firmare quasi vel vincire videtur nodus albicans cirrosus. Cauliculorum extremum occupat *panicula* tenuis, delicata, cujus *Locustæ* exiguæ, dilutè virentes insident pedicellis capillaribus tenuissimis. *Tab.* V. *Fig* 1.

Gramen foliolis junceis brevibus minus C. B. *Gramen exile durius* Lob. à *Gramine foliolis junceis brevibus majore, radice nigrâ* C. B. in Prodr. descripto, non differre videtur, nisi magnitudine. Ex *radice capillatâ nigrâ folia juncea, rariùs duas trésve uncias superantia, prodeunt*, quæ in Alpino hoc nostro Gramine sunt copiosissima, capillorum instar tenuia, *inter quæ culmus tenuissimus lævis*, uno alteróve folio vestitus, cujus summo glumi minimi alternatim dispositi sunt. *Auf Surenenech.*

Gramen Sparteum juncifolium C. B. *Spartum parvum* Lobelii J. B. *Spartum nostras parvum* Lob. Ger. emac. App. *Spartum parvum Batavicum & Anglicum* Park. Alpium quoq; est incola, Alpicolis *Netsch* dici solitus.

Gramen capillaceum locustellis pennatis, non aristatis Raii Hist. Plant. p. 1288.

Gramini cyperoidi ex monte Ballon simile, spicâ totali é pluribus spicis compositâ Raii. An *Gramen cyperoides elegans multiferâ spicâ* Park. *Radices* sunt flavescentes & subnigræ fibrosæ, é quibus surgunt *caules* triquetri, enodes, asperis foliis carinatis, quæ culmis sæpe sunt longiora, infernè & ad medium usque, aliquandoad spicam usque, veluti totidem vaginis obvoluti, semipedales & cubitales. *Spicam habet é spicis multò pluribus & densiùs stipatis compositam, nec ejusdem magnitudinis omnibus, sed sursum versus cacumen minoribus, donec tandem in unam simplicem majusculam spicam terminentur, coloris est ferruginei, & initio ad tactum mollis.* In palustribus ad Lacum Felinum.

H. *Hedysarum Alpinum siliquâ lævi flore purpuro-cæruleo* Tourn. *Onobrychis semine clypeato lævi* C. B. Pin. *Onobrychis clypeata lævis* Eid. Prodr. In herbosis montis Pilati jugis, & ad radicem montis Titiliaci.

Helleborus niger Ranunculi folio flore globoso majore Tourn. *Ranunculus montanus Aconiti folio flore globoso* C. B. *Ranunculus flore globoso, quibusdam Trollius flos* J. B. Petala in quibusdam sunt multiplicata, ut flos plenus videatur. In omnibus pascuis Alpinis crescit, nec unquam à pecore tangitur.

Hieracium Alpinum villosum latifolium magno flore C. B. *Hieracium Alpinum hirsuto folio 5. Clusii quodammodo incanum* J. B. Descriptioni, quam habent ex Clusio J. B. & Raius, satis bene respondet. Quæ ego observavi, Clusianis ita immisceo: *Radix* est fibrosa, *fibris* validis, longis, subfuscis *prædita*, ex qua surgit *caulis* spithamæus & pedalis, ad radicem purpurascens, supernè viridis, totus albâ lanugine pubescens; pili ipsi oriri videntur ex nigra quadam breviq; calyptra, vel vaginula. Caulem ipsum vestiunt nullo certo servato ordine *folia* alterna, inferiora palmum plus minus longa, unciam vel semunciam lata, acuminata, & denticulis paucis serrata, quorum medium percurrit vena insignis, ab exortu folii lævi purpura tincta; superiora breviora & latiora, omnia caulem latâ basi amplectuntur, & *molli crispáque lanugine admodum* sunt *hirsuta*, imò *quodammodo incana*: Summo cauli insidet *Flos* pulcher, constans ex flosculis plurimis semifistulosis, ex quorum vagina seu fistula prodit filamentum in

in duos cirros convolutos definens; flosculorum horum, seu petalorum extremitas in aliquot denticulos, haud tamen profundè, secatur: *Calyx* floris constat ex plurimis foliolis longis, acuminatis, densâ albâque lanugine pubescentibus. *Flos ipse in pappos cum suo brevi, & nigro semine evanescit.* In Alpium herbidis crescit.

·*Hieracium Dentis Leonis foliis obtuso minus* C. B. Descriptioni convenit, nisi quòd *folia* non sint *crassa & aspera*, sed tenuia, glabra, nec *caulis* per totum *lævis* & *nudus*, sed ad calycem, sicuti hic ipse, hirsutie asper, & foliolo oblongo, haud longè à radice vestitus, striatus, *flores* denique non *pallidè lutei*, sed *ex flavo ferrugineo holosericeam telam fere imitantes*, uti in *Tanaceto* seu *Flore Africano minori* C. B. ut hinc forte possit Alpina hæc in Pratis & Pascuis altioribus passim obvia Planta ad differentiam aliorum Hieraciorum nuncupari, *Hieracium Dentis Leonis folio obtuso minus Alpinum flore ferrugineo.*

·*Hieracium latifolium montanum Genevense folio Conyzæ majoris Monspessulanæ* J. B. Ad radices Alpium, in Valle Angelimontana. Idem forsan est cum *Hieracio montano Cichorii folio* Raij, seu *Hieracio Alpino aspero Conyzæ facie* C. B.

Hieracium montanum majus latifolium J. B. *latifolium montanum* Ger. emac. *montanum latifolium glabrum majus* C. B. Park.

Jacobæa Alpina foliis rotundis serratis C. B. *Conyzæ Alpinæ genus* Gesn. Hort. & Descr. Fract. *Conyza montana* Ges. Col. *Jacobæa latifolia altera* Clus. Pann. *Jacobæa 4. vel latifolia* 2. Eid. Hist. Alpicolis *Böne, Böni, Goldkraut, Höpfen* dicitur. Vulgatissima est ad radices Alpium, ad vias ubique & stabula in terra pingui lætè crescens, Bobus, Vaccis & Capris ob venenosam suam qualitatem intacta, de qua referunt Alpicolæ, eam Psilothri ad instar Ovium pilos, si forte quædam super hanc herbam decubuerint evellere, cutimque denudare. Retulit aliquando Montem Pilati conscendenti Avo meo paterno piæ memoriæ ἰᾶηγῖε, famulum suum hausto vino, cui Radices hasce infuderat, ad necem ferme perpurgatum fuisse. Referri huc, ni fallor, debent *Jacobæa montana integro* { *rotundo* / *sublongo* } *folio* Barr. Boccon. & *Jacobæa montana Betonicæ folio* Eorund. *J.*

·*Juncus Alpinus capitulo glomerato è nigro splendente. Tab.* V. Fig. 2. E *radice* fibrosa subfusca plures simul veluti è cespite exeunt scirpi sesquipalmares, semipedales & altiores, quos inter sese erigunt *folia* paulo minora, in acutum mucronem definentia, juncea, rigida, medullâ albâ farcta: Caules floriferi & folia ad radicem investiuntur Tab. V. Fig. 2.

vaginis fusco-pallidis. Sescunciam circiter vel unciam à caulis summo est geniculum, quod obvolvitur folio vaginali, mucronem caulis superante ad unciam unam vel duas. Scirpi ipsius summum occupat capitulum é pluribus folliculis glomeratum, atrosplendens. Formetur, rogo judicium ex descriptione hac & Figura, annon sit idem hic cum *Junco Lithospermi semine* Hort. Reg. Blæs. & Paris. quem describit atque depingit Magnol. *Plant. circa Monspel. nascent.* In summo montis *Ochsenstock.*

·*Juncus parvus calamo supra paniculam compactam longius producto* Raij Hist. Pl. p. 1305. Nostras ultra 3. vel 4. uncias non assurgit, cæterùm cum Raiano convenit. In summis Alpibus Surenensibus.

·*Juncus acumine reflexo trifidus* C. B. Prod. & Theat.

Juncus acumine reflexo minor vel trifidus Eid. Pin. *Juncus trifidus* J. B. Respondet prorsus Descriptionibus Bauhinianis. In saxorum rimis in monte Jugo.

·*Juncus Alpinus cum cauda Leporina* J. B. *Juncus Alpinus capitulo lanuginoso, sive Scœnolaguros* C. B. *Gramen Juncoides lanatum alterum Danicum* Park. *Radices* habet *parvas*, *fibrosas*, fragiles, albas si recentes fuerint, *subnigras* si adultæ. E radicibus surgunt *folia juncea* trigona, *propter terram stipata*, *plurima*, *longitudine dispari*a, *quorum longissima* non duntaxat *palmaria*, sed & pedalia, & cubitalia, aliquando ipsum caulem superantia, quæ vaginatim sese ad exortum *involvunt*, ibique *rufescunt*. Inter folia surgunt *culmi* non *spithamæi* duntaxat, sed & pedales, & cubitales, tribus quatuórve geniculis distincti, quorum singula obvolvit folium vaginale. *Fastigiantur culmi singuli in turbinatam caudam, canescentibus tomentosis squamis compactilem, mollitie holosericum provocantem, quæ haud multùm Leporum caudæ est dissimilis*, & inde σχοινολαγῶς nomen plantæ dedit. Cultro Anatomico subjecta cauda hæc exhibet squamas numerosas é lata basi in acutum mucronem terminatas, colore nigricantes, & diaphanas, quarum singulis subest semen oblongum, foliaceo margine cinctum, & in capillare filamentum subflavum terminatum, nec non lanugine candidâ lanæ simili cinctum. Circa Lacum Felinum Agri Tigurini altior, circa Lacus montanos, locis uliginosis, humilior crescit.

L. ·*Leucanthemum Alpinum foliis profundè incisis* Tour. Hoc nomine digna mihi videtur plantula palmum circitur alta, é cujus radice fibrosa prodeunt statim foliola plura, é pediculo longiori in 4. ac 5. lacinias profundè divisa, reliqua foliola cauli sunt im-

immediatè adnata; caulis ipse maxima sui parte est nudus, hirsutus, & sustinet florem, cujus coronam constituunt petala longiora, in extremo in tres denticulos divisa, unguibus flavis, candida; discum autem flosculi fistulosi; calyx sese habet ut in aliis Leucanthemis. Videtur mihi Leucanthemum hocce idem cum *Bellide minima erecta, foliolis ad caulem adnatis* Boccon. Mus. p. 162. quam vocat *Bellidem foliolis ad caulem adnatis.* Tab. 116. *Bellidem foliolis lacinatis ad caulem adnatis.* Tab. 124.

Lichen pyxidatus & corniculatus prolifer. Pertinet ad *Lichenes pyxidatos, ac tubulatos* Tournefortii, *Muscúmve corniculatum fistulosum candidum* Bocc. Mus. p. 149. Tab. 107. annexa Tabulæ 128. Variant enim hi multis modis. Aliquando sunt Tubuli simplices, in apices acutos terminati, aliquando ramosi. Nunc aperiunt sese corniculi in pyxides, majores minoresve; nunc, ut in præsenti specie, ex ipsis pyxidum marginibus prodeunt corniculi alij, qui vel in acutum mucronem, vel novas, sed prioribus minores pyxides desinunt. Vid. *Tab.* V. *Fig.* 3. Saxis *Tab.* V. *Fig.* 3. innatum vidimus in Alpibus Surenensibus.

Ligusticum, quod Seseli Officinarum C. B. *Seseli, sive Siler montanum vulgare* J. B. *Siler montanum Officinarum* Lob. Ger. *Siler montanum, vulgò Silesios* Park. In locis Alpium saxosis; ex ipsis etiam petris ad Lacus, Rivarium, & Quatuor Civitatum Sylvestrium procrescit.

Liliastrum Alpinum minus Tour. *Phalangium magno flore* C. B. *Phalangium flore Lilii* J. B. *Allobrogicum* Park. *Allobrogicum majus* Clus. *Phalangium Antiquorum* Ger. emac. In via montosa quâ ex Alpe *Waldnacht* conscenditur Alpium Surenensium summum fastigium. Descriptio extat apud Scriptores.

·*Linaria quadrifolia supina* C. B. *Linaria purpurea parva* J. B. *quadrifolia Alpina* Park. Passim hæc in Alpibus Helveticis reperitur, & apud Auctores Botanicos exactè describitur. Invenimus nos in saxosis *auf Sureneneck*, in *Waldnacht, auf dem Joch, und an dem fuss des Tittlibergs:*

Lonchitis aspera C. B. *Lonchitis altera cum folio denticulato, sive Lonchitis altera Matth.* J. B. *Lonchitis aspera major.* Ger. *aspera major Matthiolo* Park. Descriptionibus respondet. Ad radices Alpium præsertim *auf Trüppensee.*

·*Lychnis Alpina glabra Caryophylli Holostei flore* Moris. *Lychnis Alpina Lini folio multiflora peramplà radice* Tour. Confero hanc cum *Caryophyllo Alpino, crasso Linariæ folio, calycibus variegatis* Bocc. Mus. p. 23. Tab. 5. In montibus *Tittlisberg, Joch,* & *Ochsenstock.* *Matri-*

M. *Matricaria Tanaceti folio, flore minore, semine umbilicato* Tour. *Tanacetum montanum inodorum minore flore* C. B. *Tanacetum inodorum* 2. Cluf. In umbrofis nemoribus ac fylvis Vallis Angelimontanæ.

Mufcus paluftris, terreftri fimilis Raij *Hift. Plant. p.* 123. *Mufcus fquamofus paluftris candicans molliffimus* Tour. *Hift. des Plant. aux environs de Paris. p.* 505. Inveni hunc Mufcum in nemoribus umbrofis & udis, confcendendo montem *Aubrig*, in locis paluftribus prope *Eremum Virginis*, in nemoribus & fylvis inter *Hinweil* & *Goffau*, Agri Tigurini; crefcit etiam copiofiffimè circa Lacum Felinum, ubi Roris Solis eft veluti bafis & habitaculum. Obfervant bene Raius & Tournefortius, effe hunc *Mufcum paluftrem* Dod. licet non villofum, tactu tamen mollem & delicatum, fed non confundi debere cum *Mufco Terreftri vulgari*, licet revera Icon Lobelii, quam Mufco huic terreftri dat, Mufco paluftri magis conveniat. Defcriptiones hujus Plantæ adfunt nullæ, uti nec Icones exquifitæ, ut proin non abs re fuerit, Mufci
Tab. V. Fig. 4. hanc fpeciem vivis coloribus depingere *Tab.* V. *Fig.* 4. In montofis & fylvofis vegetiùs crefcit hic Mufcus, altiúfque furgit, quàm in planis paluftribus, ut primo intuitu unus ab altero differre videatur, & prior ille montanus fub nomine peculiari *Mufci ftellati & caudati, caule alato præditi* venire queat. Surgit ad uncias duas ac tres viticulis craffiufculis, nunc fimplicibus, nunc ramofis, & per totam caulis longitudinem tæniis albidioribus veluti alatis. In fummo fert ftellulas diluti viroris plures, qui corymbum fere efformant. Folia per totam caulis longitudinem alterno fitu difponuntur numerofa, fpicata vel caudata, ubique terna, ab exortu craffiufcula, mox gracilentia, tandémque in acutum definentia, unciam dimidiam longa, fquamulis feu foliolis exiguis fquamofis conftantia.

Mufcus terreftris cupreffinus nanus Styrienfis Bocc. *Muf.* 161. malè expreffus *Tab.* 108. Defcribitur ita: *Quefta pianta manda i fuoi brevi furculi ftrati per terra, complicati, e ammucchiati infieme; alza da terra effi furculi due onzie Geometriche, & imitano la dentatura, é la ftruttura delle foglie di Cipreffo; e quando invecchia, acquifta un colore cineritio cangiante verfo le eftremità dè furculi.* Non dubito, quin Mufcus idem hic fit cum *Mufco clavato foliis Cupreffi* C. B. *clavato cupreffiformi* Park. *terreftri ramofo pulchro* J. B. *Sabinâ fylveftri* Tragi. Reperitur in via, quâ aditur vertex montis *Joch.*

Mufcus

· *Muscus terrestris repens clavis singularibus foliosis erectis* Raij Hist. Plant. p. 121. Vid. *Tab.* VI. *fig.* 1. Descriptioni Rajanæ adde, quód folia sæpissimè sint minutissimis spinulis marginata. Inveni hunc Muscum in Valle Angelimontana, Cœnobium inter, & casam Alpinam, *Herrenrüti*, locis sterilibus inter gramina clavas suas erigentem. Forsan est hic *Muscus squamosus repens tenuissimis foliis* Tour. seu *Muscus terrestris repens humilior, tenuissimis foliis, clavis foliosis erectis* Morison. *Tab.* VI. *Fig.* 1.

Exhibet *Tab.* VI. *fig.* 2. *Musci terrestris*, quem modo descripsimus, *speciem alteram* à Raio commemoratam, *in montibus Galliæ Narbonensis repertam*, quæ *crassiores* priori habet cauliculos, *non est repens, ramulis ab eodem pede plurimis consertis enascentibus, quorum summitates consimiliter* (ac in repente) *in clavas foliosas extumescunt.* Accuratior descriptio hæc esto : Ex una radice fibrosa, nigricante, surgunt *Surculi* aliquot crassi, plerumque recurvi, folijs undiq; vestiti creberrimis, é saturo virore splendentibus, instar Abietinorum vel Juniperorum acutis. Ex foliorum intervallis prodeunt hinc inde *flosculi* flavicantes, petalis instructi etiam rigidioribus, & inæqualibus, longioribus scilicet alijs, aliis brevioribus : Surculi sive cauliculi omnes fere sunt bifidi, & hi rursus in binos, rariùs ternos ramos subdivisi. In foliorum alis latent vesiculæ subluteæ reniformes, pulvere minutissimo luteo refertæ, quæ maturitate suâ per dorsum dehiscunt, & pulverem contentum in aera spargunt. *Clavæ nec pediculis longis tenuibus insident, nec Julos seu nucamenta referunt, ut in Lycopodio, sed reliquo cauli similes, & foliis similibus cinctæ sunt, in majorem duntaxat crassitudinem intumescentes, ob semina in alis foliorum contenta.* In fissuris saxorum hæret, in montibus *Fracto*, & *Jugo*. *Tab.* VI *Fig.* 2.

· *Muscus Coralloides apicibus coccineis* Raii, & *altera* quidem *species, cujus summitates non cornutæ sunt aut rigidæ, sed potius molles, apices etiam coccinei obtusi* Hist. Plant. p. 113. *Muscus multiformiter pyxidatus apicibus coccineis* Plot. *Lichen pyxidatus Acitabulorum oris coccineis & tumentibus* Tourn. Cinereus est totus, digitum unum, vel dimidium, altus, cujus summo insidet capitulum tumidum, pulchro coccineo colore tinctum. Hunc Lichenem aliquando reperias ramosum, ramulorum extremitatibus singulis in coccineum capitellum terminatis. Nascitur passim in uliginosis, ad arborum putrefactas radices, & circa Lacum Felinum.

N. *Nasturtiolum Alpinum tenuissimè divisum* J. B. *Nasturtium Alpinum tenuissimè divisum* C. B. *Cardamine pusilla saxatilis* Φιτκοειδὴς Col. qui optimè hanc plantulam describit, & iconem addit p. 274. *min. cognit. Stirp.* Invenitur in omnibus Alpibus, locis saxosis, & irriguis.

Nasturtium Alpinum Bellidis folio minus C. B. *Sinapi pumilum Alpinum folio Bellidis Clusio* J. B. *Cardamine pumila Bellidis folio Alpina* Ger. emac. *Plantula Cardamines alterius æmula Clusii* Park. Ex *radicula* lignosa, longiuscula, fibrosa, alba, surgunt *cauliculi* unciales, biunciales, & *palmares*, circa quos ad radicem *folia* sunt multa oblongo-rotunda, *Bellidis foliolis non dissimilia*, pediculis suffulta semuncialibus & uncialibus; caules ipsi etiam sepiuntur talibus foliolis, sed paucioribus, & pediculo brevissimo hærentibus: In summo caulis sunt *flores* veluti in umbellâ dispositi, tetrapetali, albi; *calyx* tetraphyllos quoque est, foliorum apicibus nigricantibus; stylus abit in *siliquam*, sive *corniculum*, *semen continens exiguum*, *planum*, *rufescens*, *nonnullâ acrimoniâ præditum.* In monte *Joch scopulis inhæret.*

O. *Onobrychis floribus Viciæ majoribus cæruleo-purpurascentibus*, *vel foliis Tragacanthæ* C. B. *Astragalus quidam montanus*, *vel Onobrychis aliis* J. B. Hujus descriptioni satis bene convenit nostra planta, non item figuræ, quod de sua *in altissimo vertice montis Juræ Thuiri dicto* quoque observavit Raius Hist. Plant. p. 937. Confero *Astragalum Alpinum*, *foliis Viciæ*, *ramosum & procumbentem*, *flore glomerato oblongo cæruleo* Tourn. Locum natalem præbent Alpes Surenenses, montes *Joch* & *Titliberg.*

Orchis palmata angustifolia Alpina nigro flore C. B. *Orchis palmata minor odoratissima purpurea*, *sive nigra* J. B. *palmata angustifolia Alpina* Park. Ab odore Alpicolis quibusdam *Brendle*, *Brändlin*, aliis ex colore *Möhrlin*, *Mohrenkopflin* dicitur, nec nisi in Editissimis Alpium jugis communiter reperitur.

Orobanche radice dentatâ major C. B. *Dentaria major Matthiolo* Ger. *Orobanche radice dentatâ*, *sive Dentaria major Matthiolo* Park. *Anblatum Cordi*, *sive Aphyllon* J. B. Descriptioni Johan. Bauhinianæ, quæ optimè quadrat nostræ Plantæ, addo, quòd *radix* non tam sit dentata, quàm *mira squamarum denticulatarum congerie stipata*, tali scilicet, quæ constat ex squamis succulentis semicircularibus, soleæ equinæ ferro destitutæ similibus, binis ex adverso, sed alternatim semper oppositis, eidem trunco radicali affixis. Est *caulis* totus hirsutus, ut & *calyx*, isque in segmenta

qua-

quatuor inæqualia, bina superiora majora, & inferiora minora, sectus, coloris non herbacei, sed carnei, prout ipsi *flores*, de quibus notandum, esse carnei coloris potiùs, quàm *ex ruffo vel purpuro candicantes*, quamvis non negaverim, posse variare colorem pro diversitate Soli. *Vasculum seminale* sese aperit nunc in bina, nunc in terna loculamenta, septo nullo intermedio distincta, quibus singulis inest placenta botryoides, seminibus fœta non minutissimis, sed grandioribus nigris, asperiusculis, veluti striatis; aliquando in eodem caule aperiunt sese Vascula seminalia inferiora in tria, superiora in bina segmenta. Cœterùm notari volo, esse hanc nostram Plantam ipsissimam illam, quam sub peculiari *Orobanches radice dentatâ altius radicatâ foliis & floribus albo-purpureis* nomine descripsit atque depinxit Mentzelius in *Pugillo Plantar. rarior.* Invenitur apud nos in sylva *das Kaferholz* dicta.

Osmunda foliis lunatis Tourn. *Lunaria racemosa minor & vulgaris* C. B. *Lunaria Botrytis* J. B. *Lunaria minor* Ger. Park. In saxorum superficiebus herbidis *auf Ober Trüppensee.*

Pedicularis bulbosa J. B. *Filipendula montana flore Pedicularia* C. B. *Filipendula montana major albida* Park. *montana* Ger. *Alectorolophos Alpinus major* 1. Clus. Dubitat J. B. an sit Gesneri *Herba foliis Aspleno similis* descript. Mont. Fract. adeóque & *Pedicularis Alpina folio Ceterach* C. B. Non aliam ego unam inter & alteram invenio differentiam, quàm quód Pedicularis folio Ceterach raró palmum altitudine exsuperet, cæterùm ratione florum, foliorum, radicum & vasculorum seminalium conveniunt; ut hinc utraque venire possit sub uno *Pedicularis Alpinæ Asphodeli radice purpurascente flore* Titulo apud Tournef. P.

Pedicularis Alpina Filicis folio major C. B. *Pedicularis major Dalechampij* J. B. *Pedicularis major Alpina* Park. In monte *Joch.*

Polygalon Gesneri J. B. *Onobrychis foliis Viciæ fructu echinato major* C. B. *Caput Gallinaceum Belgicum* Lob. Adv. Floribus est dilutè rubentibus. Ad radicem Montis Tittliaci, supra casam Alpinam Cœnobialem, *die Herrenrüti.*

Quinquefolium montanum erectum luteum hirsutum C. B. Prod. *Pentaphyllum montanum* Park. Ex *radice longâ, nigricante* & fibrosâ oriuntur *caules* tenues, *sesquipalmares, in summo multifili, & molli lanugine pubescentes*; *folia* ad radicem multa, *pediculis* uncialibus & biuncialibus *donata*, in quinque lacinias, per oras *serratas*, & pilosas, ad pediculum usque divisa. *Caules* ipsi sunt Q.

geniculati, adſtatq; geniculis ſingulis folium, etiam in lacinias aliquot diviſum. Extremis ramulis inſidet *flos aureus*, pentapetalos, *parvus*, petalis ſingulis cordatis, ſeu ſinuatis; medium floris occupat *capitulum aliorum* (pentaphyllorum) *more ſtaminulis* luteis vel *croceis*, & apicibus concoloribus, vel etiam nigricantibus onuſtis obſitum. *Calyx*, ut in aliis Quinquefoliis, conſtat ex foliis decem, quinq; majoribus, totidemq; minoribus, alternatim diſpoſitis, villoſis. Tota planta reptat, & humi procumbit, multúmq; convenit, imò forſan eadem eſt cum *Quinquefolio minori repente aureo* C. B. *Pentaphylloque parvo hirſuto* J. B. In herboſis Alpium jugis, ſpeciatim *auf Jochi*

R. *Ranunculus ſaxatilis magno flore* C. B. Prod. E *radice* craſſâ, *ex oblongis fibris capillaribus compoſitâ*, prodeunt primò *folia* viridia, infernè ſubhirſuta, craſſiuſcula, ſubrotunda, *in tres lacinias, & hæ in binas vel ternas acutas, diviſa, oblongis pedicellis nonnihil lanuginoſis donata*; *inter quæ cauliculus palmo minor, tenuis, lanuginoſus, cujus ſummo flos magnus aureus, ſplendens*, pentapetalus, *multis in medio ſtaminibus* flavis vel *rufeſcentibus præditus*, & calyce ſubflavo pentaphyllo ſuſtentatus. Variant in hac planta foliorum inciſuræ & laciniæ. In montium Surenenſium, Jugi, & Lauberſgradt ſummis faſtigiis.

Ranunculus Alpinus humilis rotundifolius flore majore C. B. *Ranunculus montanus minimus* Geſ. Hort. *Ranunculi montani primi ſpecies* 2. Cluſ. E *radice* craſſiuſculâ, & fibris longis albis præditâ, per terram ſparguntur folia pediculis uncialibus & biuncialibus nixa, craſſa, ſucculenta, *in lacinias* profundas *tres*, & hæ rurſum in alias, ſubdiviſa, guſtu acri cauſtico prædita, in diviſuris ſuis laciniosis multùm variantia, ita ut lacinia media aliquando in tres quatuorve alias inciſuras ſit ſubdiviſa, alibi in longum protenſa Linguæ inſtar integra: *Cauliculus* eſt glaber, palmo minor, ſuper medietatem foliolo veſtitus, ſuſtinetq; *florem* niveum magnum pentapetalum, petalis ſingulis cordatis: *Stamina* ſubflava ſuſtentant *apices* croceos: *Calyx* floris pentaphyllos eſt, albus, pellucidus, & ſubinde verſus apicem purpuraſcens. J. B. hunc cum antecedente, imò & cum *Ranunculo Alpino humili rotundifolio flore minore* C. B. conjungit, omneſq; hos comprehendit ſub uno *Ranunculi minimi Alpini albi & lutei* Titulo Hiſt. Plant. T. III. App. p. 845. Omnes autem hos, & rectè quidem rurſus ſeparat Raius Hiſt. Plant. p. 590. Copioſe reperitur in Alpibus Surenenſibus, & Tittliaco monte.

Ranunculus montanus lanuginosus foliis Ranunculi pratensis repentis C. B. Prod. Idem mihi videtur cum *Ranunculo magno valde hirsuto flore luteo* J. B. Ad radices Tittliaci montis.

Ranunculus montanus hirsutus purpurascente flore C. B. *Ranunculus montanus albus hirsutus* J. B. *montanus Pennæi* Park. *montanus hirsutus purpureus* Ger. emac. Descriptionem vide apud Bauhinos. Crescit in saxosis Alpium verticibus.

Rapunculi genus folio serrato rotundiore J. B. Descriptioni prorsus convenit, etiam in hoc, quòd *flores exeant singulares è foliorum sinubus*, prouti eos repræsentat figura J. B. non autem *tres quatuórve simul in eodem communi pediculo*, quemadmodum adnotavit Raius. Forsan huc pertinet *Rapunculus Alpinus Teucrii folio rhomboidalis* Bocc. Muf. p. 75. & *Campanula Alpina Teucrii folio angulato* Tourn.

Rapunculus umbellatus folio gramineo C. B. *Rapunculus folio gramineo* Tour. *minimus folio tenui gramineo* J. B. *Rapuntium alterum angustifolium Alpinum* Col. Iconibus atque descriptionibus respondet. In montibus *Joch*, *Ochsenstock*, & Alpibus Surenensibus.

Salix pumila folio rotundo J. B. *Round leaved Dwarf Willow of the Mountains* Raij. Descriptionem J. B. exæquat. Ad radicem Tittliaci. S.

Salix latifolia, folio utrinque glabro, supernè splendente Raii. *Salix pumila latifolia prior* Clus. *Salix pumila repens* Lob. Est insuper *Salix pumila folio utrinque glabro* J. B. videtúrq; *Salicis Alpinæ pumilæ rotundifoliæ repentis*, quæ *infernè* est *cinerea*, C. B. varietas. Ad radicem Tittliaci.

Salix Alpina minima repens, retuso Serpilli folio lucido Bocc. Muf. p. 18. *Salix Alpina Serpilli folio lucido* Eid. Tab. 1. ubi figuram exhibet satis exactam. Pro Synonyma habet Tournefortius *Salicem saxatilem minimam* C. B. nec absq; ratione: Convenit quippe hujus descriptio, si magnitudinem excipias; nostra enim Salix non emittit semper *caudicem semuncialem*, sed semipedalem, atq; etiam majorem, *qui in* plures *ramulos terræ recumbentes dividitur*, cortice tectos viridi luteo, vel obscuriori colore: *Folia sunt parva, oblonga, subrotunda*, supernè *atro-virentia*, seu ex saturo virore splendentia, infernè dilutiora, *venosa*, plura simul ex una gemma exeuntia, semunciam longitudine, & scrupulos duos vel tres latitudine vix superantia: *Medium foliorum* occupat *Julus*, ex flosculis non densè stipatis compositus, *flosculus* autem quilibet pediculo brevissimo, aut planè nullo nititur, constatq; ex tribus

foliolis,

foliolis, quorum inferius latiusculum est, in summo obtusum, vel leviter sinuatum, reliqua duo exilia sunt, brevia & gracilia, inter quæ surgunt Stamina albida, apicibus luteis nigro puncto notatis onusta. Observat optimè Bocconus, quód folia non semper & ubiq; sint parva, Serpillo similia, sed in montibus, locísq; pinguioribus quadruplo ampliora. Per saxorum superficies prorepit in montibus *Joch*, *Laubersgradt*, & Surenensibus.

Salvia montana maxima foliis Hormini, flore flavescente Tour. *Horminum luteum glutinosum* C. B. *Galeopsis species lutea viscida odorata nemorensis* J. B. Odorata, & viribus Balsamica est planta, Salviæ hortensi facilè substituenda; cum successu imponunt Alpicolæ folia tumoribus maturandis.

Saxifraga Alpina Ericoides flore purpurascente Tour. *Sedum Alpinum Ericoides purpurascens* C. B. In Prodr. describitur. Innascitur saxis humidis *im Horbis*, aliisq; locis Vallis Angelimontanæ.

Scabiosa montana glabra, foliis Scabiosæ vulgaris C. B. *glabra carnosis foliis virentibus, flore ex cæruleo purpureo* J. B. *Scabiosa montana glabro folio* Park. In nostra hac *caulis* assurgit ad pedalem altitudinem, & ultra; *folia* sunt carnosa, glabra, tenuiter incisa: In reliquis descriptioni convenit. Ad radicem Tittliaci montis.

Sedum saxatile atro-rubentibus floribus C. B. Descriptioni, quæ in Prodromo extat p. 132. adde, plantulam hanc binas uncias rató excedere, foliola esse crassa, teretia, caulem densè satis, sed alternatim cingentia, viridia & subflava, punctis croceis & rubentibus conspersa, *flosculos atro-rubentes* stellatos, quasi in umbellâ dispositos, qui mihi videntur potiùs seminum receptacula. Saxis & scopulis ficcioribus innascitur. In Alpibus Surenensibus eandem reperimus plantam, cujus capitula stellata non sunt coloris atro-rubentis, sed subviridis, vel pallidi. Vid. *Tab.* VI. *Fig.* 3 & 4. Plantam hanc, si attentiùs examino, observo esse ipsissimum *Sedum minimum montanum flore purpurascente parvo semine stellato* Raij Hist. Plant. p. 692. nec non *Sedum annuum minimum stellatum rubrum*, quod Magnol descripsit atq; depinxit in *Indic. Plantar. circa Monspel. nascent.*

Tab. VI. Fig. 3. & 4.

Sedum majus montanum foliis non dentatis, floribus rubentibus C. B. *Sedum montanum latifolium flore purpureo* J. B. Crediderim, quod subolfecit J. B. esse hoc ipsum *Sedum Alpinum* 14. C. B. sive *rubro magno flore*. Descriptioni Johan-Bauhinianæ, & Clusianæ adde, quód caulis vestiatur creberrimis foliis oblongis acuminatis, ex dilutè viridi & rubro colore egregiè, præsertim versus

ſus ſummitatem, variegatis, & lanugine vix conſpicuâ hirſutis: Caulis ipſe plerumq; verſus ſummum purpuraſcit, ubi in aliquot breves diſpeſcitur ramulos, ſeu pediculos, qui duos, tres, pluresve flores ſuſtinent, & pulchrè é diluto purpuraſcunt. Floris Calyx componitur ex plurimis foliolis longis, anguſtis, acuminatis, totis pene rubris. Flos ipſe conſtat é plurimis petalis oblongis, acuminatis, dilutè purpureis, obſcuriore colore carinatis, intra quæ conſpiciuntur plura ſtamina incarnata, verſus apicem obſcuriora, onuſta apicibus parvis, ſubnigris, per albidas lineolas diſtinctis. Umbilicum floris occupant plures ſiliquæ ſtellatim diſpoſitæ, albæ, & in filum terminatæ. Planta integra amœna viſu eſt, & paſſim é Scopulorum fiſſuris effloreſcit. Invenimus eandem hanc Sedi ſpeciem floribus lætè incarnatis prope *Lacum Engſtlanum.*

Sedum tridactylites Alpinum minus C. B. *Sedum Monſpelienſe, & Pyrenæum laciniatum* Park. *Sedum* eſt *Alpinum* III. *Fr. Gregorii Rhegienſis* Col. *ſecunda varietas*, pulchrè inter *minus cogn. Stirpes* depicta. In deſcriptione notandum, hanc noſtram plantam non eſſe villoſam, ſed glabram, viridem, adeóq; potiùs pro Synonymo aſſumi debere, *Saxifragam tridactylitem Pyrenaicam pallidè luteam minimam* Tour. quàm *Saxifragam tridactyliten Alpinam minorem & villoſam* Ejuſd. Creſcit in ſuperficie ſaxorum Alpium Surenenſium *Jugi* & *Ochſenſtock.*

Sedum Alpinum minimum, foliis cinereis, flore candido J. B. *Sedum Alpinum album foliolis compactis* C. B. *Sedum minus* 9. *Cluſii, minimum Alpinum Muſcoides* Park. *Sedum Alpinum* 3. Cluſ. Ger. emac. Folia ſi aſpicio cinerei, vel cæſii coloris omnia fere recurva, ſive in extremitate ſuâ reflexa, non dubito, quin hoc noſtrum Sedum idem ſit cum *Saxifraga Alpina minima foliis cæſiis deorſum incurvis* Tour. In Saxis *auf Joch* & *Ochſenſtock.*

Sedum Alpinum floribus luteis maculoſis C. B. *Sedi minoris genus floſculis luteis, vel croceis ſplendidis maculoſis pulcherrimis* Geſn. Fract. Invenimus utrumque, floribus ſcilicet luteis & croceis, imò etiam croceis non punctatis vel maculatis. Relegavit Raius hoc Sedum ad illa C. B. quorum deſcriptiones nimis breves, & generales, nec Iconibus illuſtratæ; cognoſcet autem facilè hanc noſtram plantam, in omnibus Alpibus obviam, ſi contulerit illam cum *Sedo minori Alpino luteo Anglico*, quod deſcribit Hiſt. Plant. p. 1042.

Sedum muſcoſum J. B. *Sedum montanum perpuſillum luteolis floribus* Park. an *Saxifraga Pyrenaica minima Muſco ſimilis* Tourn. In editiſſimo Alpium Surenenſium vertice.

Sedum

Sedum majus vulgare C. B. J. B. *Sempervivum majus* Ger. In montibus inter petras sponte oritur. E Saxis in Lacum Rivarium, & IV. Civitatum Sylvestrium propendentibus, latè efflorescit.

Soldanella Alpina rotundifolia C. B. *Soldanella montana* Lob. *Soldanella Alpina minor* Clus. *montana* J. B. In altissimis omnium Alpium jugis ad nivis liquescentis radices floret.

Sonchus cæruleus latifolius J. B. *lævis laciniatus cæruleus*, *seu Alpinus cæruleus* C. B. *Alpinus cæruleus* Park. Bicubitali & tricubitali invenimus caule.

T. *Teucrium Alpinum inodorum magno flore* C. B. *Alpinum inodorum* Park. item *Teucrium foliis Scorodoniæ* C. B. ex sententia ejusdem Parkinsoni. Exiccata hæc planta nigrescit, sicuti Pediculares, & pleræq; aqueæ, & palustres. Crescit in Alpium saxosis.

Thalictrum minus C. B. Ger. Park. *Thalictrum minus*, *sive Rutæ pratensis genus minus semine striato* J. B. In Vallis Angelimontanæ montibus.

Thlaspi Alpinum folio rotundiore carnoso, *flore purpurascente* Tour. Hoc nomine mihi venit planta, è fissuris scopulorum pronata, cujus *Radix* est longa, crassiuscula, fibrosa, alba, *caules* triunciales, & ultra, succulenti, læves, crassi, repentes, *foliis* vestiti alternis, viridibus, crassis, succulentis, subrotundis, inferioribus & majoribus leviter crenatis, superioribus minoribus & acutioribus, triangularibus non item. Foliorum tam superiorum, quàm inferiorum ea fere est conditio, quam depingit Col. *min. cognit. Stirp.* p. 276. in *Thlaspi montano altero minori rotundifolio, Bursæ Pastoris fructu*, & J. B. in suo *Thlaspi Alliariæ folio* Hist. Plant. T. II. p. 932. Caulis summo insident plurimi *flores* tetrapetali, petalis singulis in extremo sinuatis, dilutè purpurascentes, innixi *calyce* tetraphyllo viridi; staminibus viridantibus sustinentur *apices* flavescentes: *Stylus* seu pistillum floris abit in *capsulam* compressam, stricturâ seu septo medio in bina loculamenta divisam, quibus singulis insunt duo *semina* compressa. Sapor totius plantæ, præcipuè foliorum, est acris. Forsan est hoc *Thlaspi folio rotundo* C. B. Phytop. *Thlaspi*ve *rotundifolium Thuringiæ* Camer. Hort. In monte *Joch*.

Thlaspidium Monspeliacum Hieracii folio hirsuto Tourn. *Thlaspi biscutatum asperum Hieracifolium*, & *majus* C. B. *clypeatum* Lob. Ger. *clypeatum Hieracifolium majus* Park. *Lunaria biscutata* J. B. *Leucoium Alyssoides umbellatum montanum* Col. In Valle montosâ *Waldnacht*, montibusq; *Joch*, & Surenensibus.

Tormen-

Tormentilla Alpina vulgaris major C. B. *Tormentilla Alpina major* Park. *Tormentilla Alpina* Cam. *Radix huic odoratior, rubicundior, & major vulgari, folia etiam majora, in reliquis conveniunt.* Raj. Ad radicem montis Tittliaci.

Trifolium Alpinum flore magno, radice dulci, C. B. Pin. *Trifolium Alpinum minimum flore magno* Phytop. (non *flore luteo,* ut legit J. B) *Trifolium Alpinum Rhaeticum Astragaloides* J. B. *Trifolium angustifolium Alpinum* Pon. Descr. Bald. Descriptionibus Ponae & Bauhinianis ita quadrat, ut addi nil possit. In Alpibus Surenensibus copiose crescit.

Valeriana Alpina J. B. *Valeriana Alpina prima* C. B. *Alpina latifolia* Ger. emac. *Alpina major, sive latifolia* Park. *Valeriana Trachelii folio* Hort. Patavin. Distincta est à V.

Valeriana Alpina Scrophulariae folio C. B. J. B. uti ex Iconibus C. B. in Prod. patet, foliis in hac integris, nec crenatis nec serratis, in illa non item. Ad radices Alpium passim.

Veronica Alpina Bellidis folio hirsuto C. B. Prod. *Veronica minima Bellidis folio* Park. convenit descriptioni C. B. quam habet Prodr. p. 116.

Veronica parva saxatilis cauliculis nudis Raij Hist. Plant. p. 846. *Veronica Alpina pumila caule aphyllo* Boccon. Mus. p. 17. Tab. 1. 9. Dubitanter Raius, confidentius ego pro Synonymis habeo *Chamaedryn Alpinam minimam hirsutam* C. B. Prod. & *Teucrium minimum* Clus. Hist. 350. quamvis haec peculiari *Veronicae Alpinae minimae villosae,* & separato quidem à *Veronica parva saxatili cauliculis nudis* Raij Titulo veniat Tournefortio. Descriptionibus Bauhinianae & Rajanae non est quod addam, ut nec Iconibus Bocconianis. In montis *Joch* vertice.

Veronica Alpina frutescens C. B. *Veronica saxatilis* J. B. *minor Alpina* Park. *Serpillifolia omnium minima* Pon. *frutescens Serpillifolia* Ger. emac. Refero huc *Veronicam Alpinam glabram rotundo Alsines Plantaginis folio* Bocc. Mus. p. 18. item *Veronicam Alpinam glabram minimam Nummulariae folio* Ejud. l. c. quarum priorem nasci scribit in Alpibus Mutinensibus, alteram in Corsicanis. Nostram inveni in monte *Joch.*

Viola montana lutea grandiflora C. B. *Violae nigrae persimilis montana lutea* Ges. Hort. *Viola flammea lutea* Lugd. *Viola montana tricolor* 2 Clus. *Viola flammea lutea maxima* Park. Descriptionibus adde, quòd *flos* sit magnus, flavus, lineis *nigro-purpurascentibus* versùs umbilicum notatus, umbilico ipso existente croceo, calcar floris est atro-purpurei coloris, & calyx idem, qui aliarum Violarum.

H In

In foliorum figura & incisuris multùm variat, uti omninò huc trahi etiam debeat *Viola montana lutea foliis non crenatis* C. B. & ipsa forsan *Viola montana lutea grandiflora* Raij: In Valle Engstlana: *im Gämsmättlin* Montis Pilati.

Vitis Idæa foliis subrotundis exalbidis C. B. *Vitis Idæa magna quibusdam, sive Myrtillus grandis* J. B. *Idæa foliis subrotundis major* Ger. *Vaccinia nigra fructu majore* Park. Descriptioni J. B. & Clus. congruit. Ad radicem montis Tittliaci.

Vitis Idæa foliis oblongis albicantibus C. B. *Vitis Idæa fructu nigro* J. B. *Vaccinia nigra Pannonica* Park. *Vaccinia Pannonica, seu Vitis Idæa* Ger. Ibidem.

DE

DE
LACTE
ET
OPERIBUS LACTARIIS;
Prout Præparantur in
ALPIBUS HELVETICIS.

SCripſit *Conradus Geſnerus* jam ante centum & ſexaginta annos Libellum de *Lacte* & *Operibus Lactariis*, victu potúque Helvetiorum maximæ parti familiari, qui hinc γαλακτοφάγων καὶ γαλακτοπότων nomina merentur non minus quàm *Nomades* & *Getæ*, antiquiſſimæ Gentes. Tractavit autem Polyhiſtor Tigurinus materiam hancce *Philologicè* ac *Medicè*, ex Libris potius quàm αὐτοψίᾳ, generatim potius, quàm applicativè ad Hiſtoriam Patriæ Naturalem. Agam ego hâc vice Hiſtoricum, deſcribendo omnis generis Lactarios Proceſſus, in Alpibus fieri ſolitos, ordine Naturali, & depingendo ad vivum Inſtrumenta Operibus Lactariis conficiendis deſtinata, quo ipſo minimè exulabit Philologia, verùm plurima Lexicographis commodabuntur vocabula, ipſis hactenus parum, vel non, cognita, & exteris Nationibus dabitur anſa, de ſua Hiſtoria, atque Philologia Lactaria aliquid inſuper adjiciendi, ut hæc Doctrina tandem prodeat omnibus ſuis numeris, quàm fieri poteſt, abſoluta.

Lactis & *Lactariorum Operum* curam habet ὁ γαλακτοκόμος, *Sennus*, (ignoſcant rigidi Latinitatis Antiquæ exactores, ſi nova ſubinde cudam nomina,) *der Senn*, homo plerumque ἐκ δικαίου γένους

lac comedentium et lac potantium.
proprio usu
lactis curator lactarii
ex iusto genere hominum

Ἀιδηῶν, indutus Calceo ligneo, *mit einem Holtzschuh*, quem corrigiæ binæ plantæ pedis nudi adstringunt, ad imitationem *Veterum Germanorum, & agrestium Polonorum hodiéque, quorum soleas ex arboris libro fabrefactas funiculus in planta pedis adstringit*, referente *Cluverio German. Antiq.* Lib. 1. c. 16. & figuram exhibente *Balduino Calc. Antiq.* p. 35. *Fortia namque esse debent Calceamenta* Alpicolarum (uti illa *Militum* apud *Flavium Vopiscum* in *Aureliano*,) ut eò firmiùs & tutiùs per vias lapidosas Alpium incedere queant. Conferri etiam potest cum Calceo hocce Alpino ligneus ille, quem *Holschen* Westphali vocant, memorante *Laudmund. Oryctograph. Hillesheim.* p. 30.

Sennten. Præficitur hic Sennus á Domino *Senntenæ, der Sennten*, (quo nomine intelligunt vicenarium, tricenarium, quadragenarium, vel grandiorem etiam numerum Vaccarum, Boum, aliorúmque in Alpibus pascendorum numerum,) his ipsis Bestiis, quas sub Æstatis initium in Pascua Alpina deducit, *wann er zu Alp fehret*, illarum sedulam rationem habet, Caseum, Butyrum, Recoctam, aliáque Opera Lactaria, pro variante instructione, colligit, Dominóve suo fideliter apportat. *Senntnen* dicitur Patronus ipse, quando is pecora sua in Alpina prata, vel pascua deducere jubet, & usum fructum inde trahit vel quotidianum, vel hebdomadalem, vel menstruum.

Sennhütte. Lactarius hic homo, quem Senni nomine jam nuncupavimus, inhabitat *Casam*, sive *Sennam, die Sennhütte*, cujus parietes ex Trabibus ligneis non, vel ruditer exasciatis, invicémque superimpositis constant, & sæpe corticibus Abiegnis vestiuntur, ad arcendas tempestatum injurias, tectum ex scandulis ligneis per saxa aggravatis, ne ab impetu Ventorum disjiciantur, tabulatum terra nuda, vel corticibus Abietum, Pinuúmve strata; reliqua, vasis exceptis, lignea omnia, ut absit pompa omnis, simplicitásque primorum hominum hîc etiamnum sedem servare videatur. *Sed Lectus, culcitra, plumæ, pulvini desunt! O mollem & effœminatum hominem! Omnium instar tibi fœnum erit, molle est, odoratum, ex variis herbis ac floribus saluberrimis congestum, longè suavior, & salubrior tibi respiratio fuerit. Hoc pro pulvino capiti, pro culcitra tibi toti substernes, & pro stragulo etiam insternes. Gesner. Descr. Mont. Fract.* p. m. 51. Casæ hujus Alpinæ, sive Sennæ, duæ sunt partes, una nomen retinet, Græcis haud incommodè Τυροκομεῖον, *Taberna casearia* Latinis dici posset, quòd in ea curentur, quæ ad Caseum pertinent, & præter Instrumentorum Apparatum, Lectúmve, focum habet semicircularem, quód

quod Amphitheatrum rude Chymicum ex Lapidibus cæmento nullo conglutinatis componitur, & coctioni ciborum, præparationive Casei, aliorúmque Lacticiniorum dicatur, *Infernum*, *die Hell*, nonnulli vocant Pastores. Partim Casæ alteram, plerumque Septentrioni adsitam, constituit *der Milchgaden*, *Milchkeller*, Belgis *de Melckamer*, *Conclave Lactarium* dixeris, quia ibi in vasis ligneis atque rotundis asservatur Lac,

l'inferno nella Bogana di fringe e ne' frantoi.

Quod { *surgente* / cadente } *die mulsere, horisque* { *diurnis* / nocturnis. } Virg.

Stalla celliere camera del latte

Haud longè à Casâ, sive Sennâ, Senni domicilio, distat *Casa vaccaria*, seu *Stabulum*, *der Viehoder Kühegaden*, ubi ordine alligantur Vaccæ, Boves, & Capræ, singulæ suis Nominibus insignitæ. Kuhegaden.

διακεκριμέναι δὲ ἕκασται
ἔρχατο, χωρὶς μὲν πρόγονοι, χωρὶς δὲ μέτασσαι
χωρὶς δ' αὖθ' ἕρσαι.

Distant ordine certo
Privæ majores, mediique ætate seorsim,
Privatimque recens nati.
Homer. Odyss. IX.

Omnes manè & vesperi mulget Pastor, insidens Sedili suo, seu *Monopodio*, (*Melckstul*) *A.* quod corpori accingit mediante loro, Tab. VII. vel fune *a. b.* huicque amentat Corniculum (*ein Salbhorn*) *c.* cui Butyrum inest, pro facilitanda emulsione Uberibus inungendum.

stallo del mugnitore

Emulgetur autem Lac à Bumulgo, quem Πελλητῆρα vel Πελλαντῆρα Græci nuncupant, in *Mulctrum* vel *Mulctrale*, (unde forte nomina vernacula, *Melkteren*, *Milchmelkteren*,) Πέλλην, Πελλίδα vocant Græci, Ἀμολγία Theocritus, Γαυλὸν alii, Γαλευτήριον *media & infima Græcitas*, uti ex Glossis Græco-Barbaris in *Glossario* suo ad vocem γαλίζειν, mulgere, annotat *du Fresne*, & ex hoc effunditur in Amphoram (*Milchtaüslin*) C. Mulctralium aliquot capacem, ex hac porro pro Casei præparatione per Vas Conicum separatorium, vel *Colatorium*, *Michsienem*, *Follen*, *D.* Instrumento peculiari, *Follenbeber* dicto, *E.* innixum in Ahenum F. *das Wellkesse*, *Banlkesse*, *Kaskesse*, *Senkesse*, scandulâ perforatâ, *mit einer Kesseschin llen*, G. pro receptione Colatorij coni aliquando tectum, ex Brachio ligneo, *Thurner*, *H.* circa Axem columnarem *J.* rotatili, suspensum,

Lactis Emulsio. B.

un corno di unguento.

Colatio. Tab. VIII.

&

& ſic levi operi foco admovendum, vel ab igne removendum. Colatorii coni Apex reſciſſus, & apertus, obſtruitur arctiſſimè ſurculis foliofis Abiegnis vel Juniperinis, ut hocce perfluens Lac impuritates vel ſordes deponat.

Coactio in Caſeum, per coagulationem,

Poſteaquam Lac omne Τυροποιΐαν deſtinatum in Ahenum ampliorem, *das Well-oder Sennkeſſe* fuit colando effuſum, exponit illud Sennus Caſeifex igni lento, ut eum incirca gradum caloris acquirat Lac, quem habuit recens mulſum, & mox ex Urnula, *dem Lupptauſlin*, accipit Cochleare unicum *Liquoris fermentalis*, *Lupp*, *Kaſlupp*, *Kaſlap*, dicti, quo 300 vel 400 Libras Lactis Medicas coagulare, & æquabiliter quidem, valet, quem in finem totam maſſam Lactis catino ligneo, cui fermentum ineſt, in gyrum vorticoſum agitat, expectans, catino extracto, omnimodam Lactis coagulati quietem. Veteres, *Varrone de Re Ruſticâ* teſte, ſumebant coagulum Leporinum, Hœdinum, vel Agninum, vel de Fici ramo Lac, & Acetum, vel etiam adſpergebant Sal foſſile, aut marinum. *Palladius* addit ſincerum Lac, pelliculam, quæ ſolet pullorum ventribus adhærere, agreſtis item Cardui flores. Rhæti quidam demittunt in Lactis calefacti maſſam Ducatum Turcicum linteo inſutum, & filo ſuſpenſum. Miræ *Effluviorum ſubtilitatis* novum argumentum inde traxerit Anglorum, imò Orbis univerſi Literati Decus, *Robertus Boyle*, & cum ipſo Experimentales Philoſophi alii. Fermentalis hic Liquor *Lup*, cui tam mira ineſt Lac metamorphozandi vis, hunc inſuper habet in Corpora humana effectum, ut ad aliquot duntaxat guttas in vehiculo Lactis, aliòve exhibitus, ἄνω ϗ κάτω purget, non ſine vehementiâ. Paratur autem, recipiendo Ventriculos vitulinos numero duos, Salis communis manipulum unum, ſuperfundendo aquam communem ad ſupereminentiam, macerando omnia per duas plus minus hebdomadas. Galli Fermentum hoc coagulatorium vocant *Preſure*, & actum coagulationis ipſum exprimunt per vocem *preſurer, ou cailler le laict*: Harum autem vocum Radix eſt Latina *premo*, quia hoc modo premitur, comprimitur, ſive in coagulum cogitur Lac. *Olivarius Serranus Pradellus* dans ſon *Theatre d' Agriculture & Meſnage des champs*, *Liv.* iv. c. 8. parare docet hunc Liquorem ex Ventriculis vitulinis, vel agninis exiccatis, in mortario contuſis, & in aceto maceratis. Græcis vocatur Coagulum hoc Πυετία, ut *Ariſtot. Lib.* 2. de *Generat. Animal.* c. 4. *Theocrito* Idyll. 7. Τάμισος. Belgæ appellant *Lebbe*, *Libbe*, item *Kalfſlebbe*, vocabulo noſtro *Lupp*, vel *Lubbe* affini. *Schoock* de *Averſat. Caſei*, cap. 3.

In

In superficie coaguli undique æqualis, quod nunc porro considerationi nostræ subjicitur, fluitant *Recrementa* quædam *spumosa*, *der Abzug*, quæ catillo foraminoso, *mit der Zigerkellen*, K. excepta abjiciuntur, ut porcis nutriendis inserviant. Reliquum, & purum coagulum, cui nomen *Balleren*, certum obtinet tenacis cohæsionis, sed & fragilitatis gradum, ut catino mediante tota ferme massa indivulsa possit ab imo ad summum verti, sed & manibus primum, mox autem baculo abiegno decorticato, L. quem ideo *Kasbrechen* nominant, in minutias contringi. Coagulum hocce, quia *Calci dilutæ densiori simile*, Ἀσβεστότυρον vocavit Junior Græcitas, uti ex *Continuatore Theophanis*, *Scylitze*, & *Michaele Logotheta* infert *du Fresne Glossar. Græcit. med. & infim.* ad vocem Ἄσβεστος. Comminutio ipsa hujus Ἀσβεστοτύρου fit expositâ rursum massa lento igni, & per baculum prominentiis surculosis veluti spinosum agitati, habétque mox comitem separationem partis *caseosæ* à *serosa*, quarum illa *Käs* jam Aristoteli Lib. 3. Hist. Anim. c. 20. ἰσχὺς καὶ σωματῶδες dicta, in fundo coit, hæc autem, seu ἰχὼρ ὑδατώδης, supernatat. Serum quod nondum caseosis omnibus, seu terrestribus partibus est privatum, vocatur *Sirpen*. Hujus aliquot mensuræ hauriuntur catino, seu cochleari magno ligneo profundiori M. *mit dem Stielnapf*, *Hackennapf*, *Gon*, atque in vas aliud transfunduntur, quò sic caseus ad fundum præcipitatus possit tantò commodiùs accipi Alveo, seu Orcâ, *in die Mutten*, N. quæ inclinata aliquantum imponitur Ligno Scalari, *das Muttenholz* dicto, O. ut Serum à Caseo separandum defluere possit in aliam Orcam subjectam. *Nam maxime refert*, *Columella* teste, *primo quoque tempore Serum percolari, & à concretâ materia separari: Quam ob causam Rustici nec patiuntur quidem sua sponte pigro humore defluere, sed cum paulò solidior Caseus factus est, pondera superimponunt, quibus exprimatur Serum.* Modum mox recensebimus.

Despumationem, *Comminutionem,* *Præcipitationem,* *Formationem,* Tab. IX.

Calcina-cacio

siero e parti corpulenta

icore acquoso.

Serum à Caseo separatum omne, pingue & nutritivum, quod *Sirpen* vocamus Authoritate Sennorum fundati, de novo Aheno indutum, expositumque igni fortiori, exhibet spumosam in superficie natantem substantiam, *der Vorbruch* appellatam, gustui valde gratam, quæ mox aufertur Catino seu Cochleari ampliore, nec ita profundo, seu patellâ planiore, *mit dem Schweidnapf*, P. *Roomschotel* Belgæ vocant, quia Cremori Lactis auferendo destinatur, & seorsim ponitur, ut cibi loco vel sola, vel aliis Lactarijs Operibus mista inserviat. Spumosa hæc Concretio forte est γραῦς illa apud *Athen.* 247. Ita sane explicat *Gesner. de Lact.* p. 37. b. & huc trahit Jocum illum, qui extat in Pluto Comediâ *Aristophanis*;

Separationem à Sero pinguiori & Recoctis.

cremor lactis

anus. la vecchia

Καὶ

Καὶ μὴν πολὺ τῶν ἄλλων χυτρῶν τ'ἀναντία
Αὗται ποιοῦσι, ταῖς μὲν ἄλλαις γὰρ χύτραις
Ἡ γραῦς ἔπεστ' ἀνωτάτω, ταύτης δὲ νῦν
Τῆς γραὸς, ἐπιπολῆς ἔνεισιν αἱ χύτραι.

A cæteris quamplurimùm istæ differunt
Ollis, videre in cæteris enim licet
Anum supra ollas, hic modo contrario
Novoque videas, quòd sit olla supra anum.

Γραῦς *enim & anum mulierem, & oleosam in jusculis Lactéque superficiem indicat; præterea lineam illam in littore aut ripa, quam spuma describit. Pueri nostri floccos nivium cadentes anus esse clamitant. Omnibus occasionem Metaphoræ dedit Canities.* E diverticulo in viam. Reliquo Liquori fervido infunditur Serum acidum, *das Saurtrank*, *Saurschotten*, quod ad hunc finem asservari solet in vase peculiari ligneo Q. *dem Trankfass*, *Trankbrunggen*. Sic mox fit nova secretio partium fluidiorum a solidioribus, quarum hæ *Ziger* vocantur, illæ sub communi *Seri Lactis*, *Schotten*, *Lait clair*, *petit Lait* nomine veniunt. Ambæ invicem mistæ appellantur *Suffy*.

Pressionum, Redimus ad *Caseum*, visuri quid porro post defluum Serum pingue cum illo agatur. Eximitur ille vase ligneo ampliori, quod Alvei vel Orcæ titulo suprà insignivimus, & cingitur annulo vel modiolo ligneo aut corticeo, (quem é viminibus olim contexere solebant, & *fiscellam* vocare uti constat ex illo *Tibulli Lib.* 2. Eleg. 3.

Tunc Fiscella levi detexta est vimine junci,
Raráque per nexus est via facta sero.)

miteiner Kasjärbe, R. ut formam acquirat sibi debitam, mox supra infráque tegitur, immediatè quidem panno, vel linteo rudi, sed mundo, *miteiner Kasbechen*, mediatè autem orbe ligneo plano, cui imponitur Saxum ponderosum, *der Kastadstein*, ut hoc mediante Caseus in gyrum moduli cogatur, sero in poris reliquo privetur, & ad eum compactionis gradum redigatur, qui ab illo requiritur. Inde sane apud *Virgil.* Eclog. 1. *Lac pressum* vocatur Caseus in illo noto

Casta-

Castaneæ molles, & pressi copia Lactis.

ubi *Servius, Pressi, emulcti, & in caseum coacti.* Urgetur ita ponderibus Caseus per aliquot dies succedaneos, subinde tamen novis & mundis linteis obtegitur, ne acessat. *Ubi solidari cœperit,* verbis pergo Palladii, *loco opaco ponitur, aut frigido, & pressus subinde, adjectis pro soliditate acquirenda ponderibus, trito ac torrefacto sale debet adspergi, & jam durior vehementius premi. Post aliquot dies solidatæ jam formulæ per Crates ita statuuntur, ne invicem se contingant. Sit autem loco clauso, & à Ventis remoto, ut teneritudinem servet atque pinguedinem.* acescat formette

Alvei, vel *Orcæ*, quarum sæpe mentionem feci, atque Iconem exhibui *Lit.* N. sunt vasa lignea rotunda, ampla, sesquipedem circiter lata, palmum alta, *Mutten* Alpicolis, Belgis *Mouden*, & *Molden* (teste *Schoock. de Butyr.* c. 6.) cognominata. Hæ, si annosæ sint, incrustantur *Tartaro Lactis, mit Milchstein,* (quem ad Tartari vinosi imitationem ita nuncupo) partibus Lactei coloris terreis insipidis in Tartari duritiem concretis, & firmissimè ligno affixis. Vidi Tartareum hoc concrementum in Casa Sennaria instructissima Consulis Tigurini Amplissimi D. *Andreæ Meyeri*, cujus Officina Lactaria, *der Milch Keller*, hìc insuper gaudet prærogativâ, quòd aqua illam operiens, & Alveos Lacte plenos alluens, frigidissima scaturiat intra ipsius Casæ parietes, absq; ullo defectionis aut alterationis periculo. Ibidem loco Orcarum lignearum vidi cupreas, Stanno intus obductas, quibus Lac diutius conservatur. Alibi excavant, qui opibus abundant, Cellas hasce Lactarias ex ipsa petra, & Orcis interponunt glaciem, quâ liquatâ, & per declives fossulas defluâ, novam semper substituunt, atque hac ratione Lac diu conservant. Orcarum diminutivum est *Nidlemuttelin*, Orcula ita dicta, quòd eâ excipiatur Cremor, sicuti Catini diminutam formam exhibet *das Suffigänelin, Milchnäpflin, S.* quod cyathi, vel poculi loco Alpicolis, atque Hospitibus inservit. Mutten di rame

Notandum autem, antequam pedem ulterius promoveam, eum, quem rudi penicillo delineavi, τυροποιήσεως modum spectare *Caseos pingues, die feisten Käse*, quibus caseosa & butyrosa Lactis inest pars. Pro macrorum Caseorum confectione, *Zu bereitung der mageren Käsen*, reponitur Lac in Alveos delatum per duos tresve dies in fundum alterius Casæ partis, quam Lactariam ideo vocavimus, aquâ limpidâ frigidâ perfusum, quò sic Cremor, summam petens Casei pingues & macri. caseificij

Lactis superficiem, possit abstrahi, & Butyrum inde parari, residuo Lacte pro Caseo destinato.

Butyri confectio.

Butyrum ipsum, τὸ Βούτυρον, *der Ancken oder Butter*, paratur ex Cremore Lactis, *aus dem Nidel*, duplici modo; in casis minoribus quidem in vase cylindrico, spithamam vix lato, & tres plus minus pedes alto, in quo sursum deorsumve agitur Cremor orbe ligneo, foraminibus aliquot pertuso, cum baculo huic infixo; Belgæ nuncupant hoc Vas *een Kerne*, & *Boterstande*, contum ipsum autem cum assere perforato *een Kernpols*. *Schoock de Butyr.* p. 31. In majoribus autem casis utuntur Dolio capaciori, quod in gyrum actum eundem cum priori effectum in Butyri confectione producit. Serum à Butyro secretum vocant *Anckenmilch*, Vasa ipsa [illegible] dicata *Ancken Kübel*. Dolium, quod *Liren* etiam dicitur, delineatur *Fig. T.* *Tab.* X

Casei secundarii asservatio.

Recocta simplex, *der Ziger*, ex Lacte recocto, Butyro & Caseo jam separatis, residua reconditur in usum Cibarium hybernum, in vasa cylindrica, *Zigerrumpf*, 2. vel 2 ½. pedes alta, unum lata, è corticibus abiegnis per radices Abietum, filorum loco consuta, vel etiam Prismata lignea tetragona, ex Asseribus confecta, *Zigertrimmen*, porròque Saxis ponderosis, *mit Trimmesteinen*, *Ladsteinen*, aggravatur, & comprimitur in massam siccam, sero per foramina hinc inde aperta effluente orbatam.

Nutrimentum Pastorum & Porcorum.

Serum Recoctâ omni destitutum, *die Schotten*, inservit cibandis Porcis, qui proin in omnibus Casis Alpinis enutriri solent, unà cum Recocta autem ipsis Pastoribus & Sennis. Huc pertinent illa *Homeri* ex *Odyss. Lib.* ix.

Ἥμισυ δ' αὖτ' ἔστησεν ἐν ἄγγεσιν, ὄφρα οἱ εἴη
Πίνειν αἰνυμένῳ, καὶ οἱ ποτιδόρπιον εἴη.

Quicquid erat reliqui vasis bene condidit amplis,
Ut biberet, cœnæque sibi servaret in usum (Cyclops.)

Repurgatio Vasorum.

Repurgantur, & diligentissimè quidem cuncta vasa ad γαλουργίαν destinata ipso sero Lactis fervente, & à sordibus mundantur Scoparum genere, quod *Gestner* vocant, atque ex surculis Abiegnis decorticatis parant. Hâc vasorum expurgatione neglectâ facilè acescunt omnia, & minor obtinetur Casei ac Butyri proventus. Extendit se eousque Alpicolarum mundities, ut etiam mulsuri Vaccas manus prius aquâ limpidâ lavent.

Nô-

Nôrunt Alpini Paſtores, Senni vulgò dicti, vel ſibi ipſis, ſi lautè vivere velint, vel Hoſpitibus, parare Lacticinia ſuavia, & palato etiam delicatulo maximè grata.

Commemorat *Geſnerus* in *Montis Fracti Deſcript. Cremam Lactis, quâ ferveſacti panis offas, aut ſegmenta perfundunt, Nydelbrot.* Parari etiam poteſt Lactarium hoc opus ex Butyro recenti, coquendo id, & miſcendo probè cum Lacte. *Nydelbrot.*

Stunckenwerne, item *ein feiſtes Mues*, q. d. juſculum pingue, conficitur ex Cremore Lactis & farina invicem coctis, additis inſuper, ſi ad manus fuerint, ovis. Recipiunt alii Butyrum jam excoctum, farinam & Recoctam, ſeu Caſeum ſecundarium, *Ziger.* Dum Lactarium hoc opus igni expoſitum fervet, induit Cremor Butyri formam, & quia tepidum duntaxat eſt, abſque ullo ambuſtionis periculo cochleatim hauriri poteſt, dum interim reliquæ Lacticinij partes in ſummo ſunt fervoris, Linguam & Viscera adurere valentis, gradu. Mirum Phænomenon, & Phyſico examine dignum. *Stunckenwerne.*

Exhibet tandem *Fig. U.* Vaſis immundi genus, *die Seümelkteren* dictum, quia eo mediante Porcis affunditur Serum, ſaginandis ipſis ſepoſitum. Infimum quidem obtinet in Caſis Vaccariis locum hoc Inſtrumentum, ſed primum, ubi de Hoſpitibus commodè locandis ſermo fit, ſcandulâ rudi tectum. *Es iſt diſs der vornemſte Sitz bey den Sennen, oder in Sennhütten.* *Honoratior in Caſis Alpinis Sedes.*

FINIS.